HART VAN DE STAD KRANT

Vereniging voor de Pieters- en Academiewijk en Levendaal-West

Glasnegatief foto Papengracht

INHOUD

(Oud) bewoners vertellen: Bert van Kordelaar, Ton van Noort

In gesprek met…. Hadi Abdi, Claudine Wenneker

Drie huizen op de Papengracht

Universiteitsgebouwen

Kunst in de wijk: Kamerlingh Onnes Gebouw

Joods herdenkings-monument

Berichten

Ingezonden

Drie huizen op de Papengracht

De geschiedenis van de panden Papengracht 16, 18, 20 en 20a in Leiden

Door Joep Creyghton

Nummer 127
December 2009
oplage 2650
Redactie Clariet Boeye, Marjolijn Pouw
Layout Rita Blankenberg, Sanne Dresmé

Inlevering van de stukken voor de volgende krant: half maart bij info@pieterswijk.nl of redactie Hart van de Stadkrant, Postbus 11016, 2301 EA Leiden

www.pieterswijk.nl

Oorsprong en bebouwing van de Papengracht

De Papengracht was oorspronkelijk een natuurlijke waterloop, bij H.W. van Oerle aangeduid als de Leidse Vliet. Dit watertje vormde de westelijke begrenzing van de grafelijke boomgaard, gelegen tussen de huidige Papengracht en Pieterskerkgracht. Willem van Naeltwijk krijgt in 1375 toestemming van de graaf om deze boomgaard in percelen te verdelen en als bouwgrond uit te geven. Papengracht (in deze tijd ook wel Steengracht genoemd) en Boomgaard worden in de jaren daarop betrokken in de bebouwing van een nieuw stadsdeel: Over 't Hof, ruwweg samenvallend met wat tegenwoordig wordt aangeduid als Pieterswijk Noord: ingesloten door de Langebrug, Pieterskerkkoorsteeg, de Noordwand van Pieterskerkhof, Kloksteeg en Rapenburg. De bebouwing is slechts geleidelijk op gang gekomen, de oudste berichten lijken te wijzen op bebouwing vanuit de twee uiteinden bij het Gerecht en de Voldersgraft (Langebrug), vanaf ongeveer 1400. Omstreeks 1440 vinden er in ieder geval grote bouwaktiviteiten plaats, het huidige stratenpatroon (Papengracht, Voldersgracht, Pieterskerkgracht, Schoolsteeg) is dan al volledig aanwezig. Men mag dus wel aannemen dat de oudste bebouwing ter plaatse van de tegenwoordige panden16, 18 en 20 ongeveer tijdens de 15e eeuw heeft plaats gevonden (het huidige nr. 20 is ontstaan uit achterhuizen van latere datum). Onder nr. 20a zijn overigens scherven gevonden van een kogelpot die volgens een medewerker van het Oudheidkundig Museum uit de 13e of 14e eeuw zou stammen. Oudere bebouwing kan men dus niet helemaal uitsluiten. bijvoorbeeld een boerderij in de voormalige boomgaard, bereikbaar via de Schoolsteeg, die toen nog Verkenstege heette.

>>Lees verder op volgende pagina

Vervolg pagina 1

De Papengracht in de 15e en 16e eeuw

In de jaren na 1580 is de gehele toenmalige binnenstad via opmetingen in kaart gebracht. Ook van de Papengracht bestaat een dergelijke opmeting, verricht door Jan Pietersz Dou, de bekende landmeter van Leiden en Rijnland: Caerte vant voorlant ende de breete van de huissen op de paepegraft tussen de vollersgraft ende tgevangenhuis. Ongeveer in het midden van de gracht, aan de oostzijde zien we een perceel met een breedte van 3 Rijnlandse roeden, 4 voet en 0 duimen (3-4-0), dit is in moderne maten omgerekend nagenoeg twaalf en een halve meter. De breedte van het pand van de Commandeur van Katwijk blijkt nauwkeurig overeen te stemmen met de gevelbreedte van de huidige nrs. 16 en 20a samen. Ook het huis van zuiderbuurman, de Celder (wijnkeldermeester) van Warmond, heeft aan de voorzijde dezelfde afmetingen (in roeden en voeten) als het huidige nr. 22. Van het pand van Ian Brant weten we dat het in de 17e eeuw is opgegaan in het Brouckhovenhof. Er is dus geen twijfel mogelijk: 16 en 20a vormden in de 16e eeuw aan de voorkant nog samen één huis, dat in 1583 toebehoorde aan de Commandeur van Katwijk. In Katwijk was in die tijd een Commanderij van de Duitse orde gevestigd, de Commandeur was dus zoveel als een pastoor in die plaats, zoals ook de Pieterskerk bestuurd werd door een Leidse Commandeur van de Duitse orde.

Via het archief van het naburige Brouckhovenhof konden we nog enkele oudere eigenaars van het oorspronkelijke brede pand op het spoor komen. De oudste eigenaar die ons met zekerheid bekend is, is Lieven van Boschuysen, die van 1553 tot 1565 hoogheemraad was van Rijnland. Zijn naam wordt genoemd in een akte waarbij de noordelijke buurman, Jacob Lourisz., priester Canoniek van Sinte Pancris College, zijn huis (ter plaatse van het huidige Brouckhovenhof) verkoopt aan Oude Garbrant Meesz., verwer. Ook in het Kohier (belastingregister) van de tiende penning van de huurwaarde over 1557 wordt Lieven van Boschuysen als eigenaar genoemd, een zijde van het brede pand verhuurde hij.

Lieven is geboren in 1505 in Zierikzee en overleed daar ook in 1565. Maar hij moet al voor 1537 naar Leiden zijn gekomen, waar hij van zijn grootvader het riddergoed Boschuysen erfde, of zoals het in die feodale tijd heette, beleend werd met Boschuysen. Hij heeft daar ook een aantal jaren gewoond, voor hij op de Papengracht kwam wonen. Zijn weduwe, Joncvrouwe Catrijne van der Graft verkoopt het huis het jaar na Lievens overlijden, in 1566. De transportakte noemt als koper Marcellus Jansz.

Helaas is het niet gelukt, ondanks verwoed zoeken in het Leids archief, om te achterhalen of het pand ook vroeger in de geschiedenis al aan Van Boschuysens heeft toebehoord. Koopaktes van vóór 1550 zijn er niet, ook niet van de belendende panden. Maar tijdens die vergeefse zoektocht kwamen we wel het een en ander tegen over de geschiedenis van de Leidse Van Boschuysens in Over 't Hof en op de Papengracht.

Papengracht – Houtstraat - Gerecht

Het geslacht Boschuysen behoort in de 15e en 16e eeuw tot de meest invloedrijke van Leiden en Rijnland. Lievens voorouders vervulden tal van bestuursfuncties in Leiden en Rijnland, ze waren hoogheemraad, dijkgraaf, baljuw, schout of burgemeester. Van Lievens grootouders bestaat zelfs nog een soort familieportret, een zgn. memorietafel, geschilderd door een onbekende meester van de Leidse School omstreeks 1540, waarop we Willem van Boschuysen Sr., zijn echtgenote Elisabeth Coppier van Calslagen met hun zes kinderen, in vrome gebedshouding afgebeeld zien in een kerkinterieur (de Pieterskerk?), met op de achtergrond een voorstelling van 's Heren Hemelvaart. Het toeval wil, dat deze memorietafel een paar jaar geleden in het bezit is gekomen van het Leidse museum de Lakenhal. Links staan, uitgedost als kruisvaarders, achter vader Willem, zijn drie zonen: Jacob, Gommer en Willem. Deze laatste Willem was de vader van Lieven van Boschuysen. Grootvader Willem woonde op het Rapenburg, voerde daar een grote staat maar liet bij zijn overlijden ook grote schulden na.

De naam Van Boschuysen komen we vaker tegen op of bij de Papengracht. In het maandblad De Nederlandse Leeuw zijn de functies, bezittingen en woningen van de familie van de kasteelheren van Boschuysen door Dr. J.W.F. van Kan uit alle mogelijke archieven zorgvuldig bijeengesprokkeld. Daarin lezen we over Herman Willemsz. van Boschuysen dat hij schepen van Leiden was tussen 1370 en 1374, enkele andere jaren burgemeester, schout in 1384, kerkmeester van St. Pieter in 1387. Deze Herman Willemsz. geldt als de eerste kasteelheer van de Van Boshuyschens. Boschuysen stond er volgens van Oerle al vóór 1350 en zou een grote rol gespeeld hebben bij de ontginning van het oorspronkelijk grafelijke gebied aan de zuidwestkant van Leiden. Maar Herman Willemsz. was ook zakenman: veekoper, exploitant van een kalkoven en steenoven, hij deed veel zaken deed met de graaf en trad op als zijn leenman. Hij woonde "ten Noorden van St. Pieterskerkhof", dat kan dus op de Papengracht geweest zijn, maar ook op Gerecht, Diefsteeg, Pieterskerkkoorgracht enz. Hij kende op 1 okt. 1389 een rente toe op een huis in de grafelijke boomgaard aan de abdij Rijnsburg, die in ruil daarvoor memoriediensten moest houden voor Jan Aelman. Dit zou dan zijn woonhuis geweest zijn, dat oorspronkelijk aan heer Aelman zou hebben toebehoord, waarmee hij kennelijk nauwe banden had onderhouden. Deze Jan Aelman was een bastaardzoon (een van de vele) van graaf Willem III van Holland en Henegouwen, hij verwierf niettemin een adellijke status en was zelfs enige jaren heer van Woerden. Op 31 december 1400 ontving Herman Willemsz. Boschuysen als "onversterflijk erfleen", de definitieve bevestiging van zijn status als adellijke leenman, die na zijn dood automatisch zou overgaan op zijn nageslacht.

Een volgende Boschuysen komen we op de Papengracht tegen in 1430. Heer Jan van Boschuysen, Willem Hermansz., priester, verkoopt in dat jaar een rente van 1 gouden Wilhelmusschild, verzekerd op een huis aan die gracht, aan de gasthuismeesters van het Sint Katrinengasthuis. Dit huis had hij trouwens gekocht van diezelfde gasthuismeesters, aan wie het weer was nagelaten door een jonkvrouw Luitgaard van Boschuysen. Het gasthuis fungeert hier dus als een soort hypotheekbank.
Een kleinzoon van Herman Willemsz., Jan Hendrik Hermansz. van Boschuysen, schepen in 1442/43, woonde eveneens op de Papengracht. Hij was als Kabeljauw betrokken bij een gewelddadig treffen met de Hoeken en werd daarom in 1445 beboet en tijdelijk uit de stad verbannen.

Van Brouckhovenhuis

Op 9 juli 1480 "stichtten Huge van Zwieten en jonkvrouw Luytgaert Claysdochter van Boschhuysen, zijn vrouw, bij akte voor schout, burgemeesters en schepenen van Leyden het gasthuis Sion en schonken hieraan 12 kameren, 3 rentebrieven tezamen bedragende 89 nobel, een huis in 't Noorteynde aan de Bredestraet, hoek Lumberdenstege en uitkomende in de Peperstege, hun na te laten inboedel en een rente van 2 schelling met de houde aan het Sinte Pieterskerchoff aan de Stiengraft. Zij geven regelen voor de 14 hier op te nemen personen en stellen die onder twee regenten, te benoemen door de commandeur en door de huiszittenmeesters van Sint Pieter, die ook de plaatsen zullen vergeven." Het gasthuis Sion, een hofje voor arme ouderen, werd gevestigd op de hoek Papengracht – Langebrug en moet hebben doorgelopen tot aan de Schoolsteeg. Uit de akte blijkt dat het echtpaar op de Steengracht woonde, zoals de Papengracht toen ook wel heette, bij het St. Pieterskerkhof. Veertien jaar later maakt deze Luitgairt, inmiddels weduwe geworden en als begijn wonend in het Sinte Agnietenhof ook bij de St. Pieterskerk, haar testament voor notaris Johannes Johannis de Leydis en de confessor van het begijnhof. Zij verklaart daarbij met de bewaarster en regeersters en de gemene raadsbegijnen overeengekomen te zijn, dat deze de door haar aan het hof gegeven landen en renten zullen behouden. Hiervoor zal men dagelijks een mis doen lezen op het Onzer Lieve Vrouwenaltaar aan de Zuidzijde in de Sinte Agnietenkerk op het hof voor haar en haar man, met grafgang.

En als volgende mogelijke eigenaar/bewoner op de Papengracht treffen we dus in 1498 Jacob van Boschuysens naam in het belastingregister van dat jaar. Jacops woonadres in Over 't Hof wordt niet nader gespecificeerd, maar met enig speurwerk in de archieven hoopten we het bewijs te vinden dat hij toch tenminste op de Papengracht woonde. Belastinginners volgden altijd een vaste route, van straat tot straat en van huis tot huis, en in die volgorde worden de geïnde bedragen ook geregistreerd. Het enige mij bekende vaste punt op de Papengracht zou het Sionshof geweest zijn, hoek Papengacht-Langebrug. Maar dat was een liefdadigheidsinstelling en die vermogens werden niet belast, dus niet in de registers vermeld. De zoektocht naar zo'n vast punt, dat een naam in 1498 verbindt aan een adres anno 2009, wordt nog voortgezet.

Catrijne van der Graft, Lievens weduwe, verkoopt het huis het jaar na zijn overlijden in 1566 aan Marcellus Jansz. Als belending ten Noorden wordt genoemd Oude Garbrant Meesz., ten Zuiden de erfgenamen van Henrick Evertsz Cramer en aan de achterzijde Joncvr. Sophie Willemsdr. weduwe van Adriaen van Crimpen, tijdens zijn leven baljuw van Rijnland. Achter aan het erf bevindt zich nog een poorte en gange uitkomende op de Schoolsteeg. De erfgenamen van Henrick Evertsz. zullen volgens de akte geen lichten of vensters mogen aanbrengen in de zij- en scheidsmuren tussen beide huizen en erven, maar ze zullen wel van deze muren gebruik mogen maken voor verankering en bevestiging. De koper geeft een schuldbrief af ten bedrage van 429 gulden.

Na de dood van Marcelis Jansz. (de spelling varieert) gaat het huis voor de ene helft over op Maritgen Rijckendr. zijn weduwe, en voor de andere helft op Joncvr. Cornelia van Brakel en overige erfgenamen. In 1579 verkopen dezen het huis gezamenlijk aan Lucas Woutersz., 'eertijts Commandeur van Catwijck'. Als belendingen worden nu genoemd Jan van den Brant van Amersfoort (ten Noorden), Franchoys Messagia, tafelhouder, ten Zuiden, en aan de achterzijde 'zeeckere erve toecomende de erfgenamen van Joncvrouw Sophie Willemsdr weduwe van wijlen Adriaen van Crimpen'. Beide verkopende partijen ontvangen van Lucas Woutersz een schuldbrief ter waarde van 225 gulden.

Lucas Woutersz blijkt inderdaad tussen 1559 en 1569 Commandeur van de Duitse orde en tevens pastoor in Katwijk te zijn geweest. Over de redenen van zijn vertrek uit Katwijk is niets met zekerheid te zeggen, maar men denkt al gauw aan de sociale en religieuze troebelen van die jaren. Pleyte noemt hem dan ook 'misschien een der eerste hervormers dier gemeente'. De Duitse orde (een geestelijke ridderorde gesticht in de twaalfde eeuw) bezat in Leiden een Commanderij die het beheer voerde over de parochie van St. Pieter. Op 12 februari 1579, in hetzelfde jaar dat Lucas het huis koopt, laat hij zich inschrijven als student in de rechten aan de universiteit, die toen pas enkele jaren bestond. In 1581 bewoont hij het huis samen met Jannetgen Willemsdr. sijn Jongwijf.

Het is waarschijnlijk geen onaardig huis geweest: in 1585 wordt het tamelijk hoog aangeslagen voor de belasting, voor 24 gulden; slechts twee huizen aan de Oostzijde van de Papengracht worden duurder belast: buurman Jan den Brant van Amersfoort met een aanslag van 28 gulden, en mr. Jan Duick verderop in de richting van het Gerecht met 32 gulden. Huizen die waarschijnlijk karakteristiek waren voor een gracht waar zich een eeuw lang de hogere geestelijkheid (papen) vestigden en de van tijd tot tijd graag in de stad toevende landjonkers.

Aan de hand van de Concordantie (samenvoeging) van de Volkstelling in 1581, het Register Vetus van 1585 en het Oudt Belastingboek van 1601 kunnen we wat meer details over ons pand en de omliggende panden te weten komen. Daarover een volgende keer.

Bewoners vertellen

BERT VAN KORDELAAR

Door Vincent van Amerongen

Een mistroostige, regenachtige woensdagavond in de Leidse binnenstad. Ooit wemelde het hier van de buurtwinkeltjes, in dit bredere gedeelte van de Diefsteeg tussen de Langebrug en de Breestraat. Alleen de grote, geblindeerde ruit verraadt dat het pand op nummer 5 ooit als melkwinkel dienst heeft gedaan. Een oudere, vriendelijk ogende man opent de deur, waarachter zich een kleine, gezellige eetkeuken bevindt. Nostalgisch, maar toch modern. Een tussendeur verbindt de keuken met een opslagruimte van dertig vierkante meter, waar vier racefietsen aan het plafond hangen. Het is maar moeilijk voor te stellen dat dit nog geen tien jaar geleden de melk- en zuivelwinkel was van de nu 71-jarige Bert van Kordelaar.

26 bruggen

"Ik was de oudste van een gezin van zeven kinderen. Mijn vader had een melkwinkel in de Leliestraat. In die tijd, rond 1950, werd melk door de hele stad aan huis bezorgd. Ik had een bakfiets en daarmee moest ik 26 bruggen over. Ik kwam constant te laat op school, want voordat ik naar school ging, moest ik nog melk bezorgen. Ik was toen een jaar of 11, 12. Ik ging met de fiets helemaal tot aan de Haarlemmerstraat en de Hoge Rijndijk. Ik kende de hele stad van haver tot gort". Hij laat een foto zien waarop hijzelf als jonge jongen te zien is in een smetteloos witte jas, voor een bakfiets met de reclametekst 'ook hij drinkt melk van Van Kordelaar'. "Ik ben met mijn 15e van school gegaan, want ik spijbelde meer dan dat ik op school zat."

In 1959 neemt Van Kordelaar de melkwinkel in de Diefsteeg over, die er al sinds 1800 zat. "Ik was toen 21. De oude Menken, van de Menken-melkfabriek, zocht mensen voor melkwinkels. Toen had net een reorganisatie plaatsgevonden. Iedereen leverde zijn straat in en kreeg daar een eigen wijk voor terug, zodat je niet meer de halve stad door hoefde. Een saneringscommissie regelde dat. Die zorgde er ook voor dat als je in een week meer melk afzette dan je quotum, dat je dat afdroeg aan degenen die tekort hadden. Ze hadden ook een sociaal fonds dat zorgde dat je een reseveloper kreeg als je ziek was. Dat heb ik daarvoor ook nog een tijd gedaan."

Studenten

"Ik was nummer 164 toen ik erbij kwam. Alleen hier op een stuk van 500 meter zat je al met zijn vieren. Tegenover de Wolsteeg zat een vrijgezelle dame, tante Alie. In de Pieterskerkchoorsteeg had je De Jong. Daar tegenover had je de dames Oostdam, ook twee vrijgezelle dames. Daar kon je echt van alles kopen, van petroleum tot oude examenopgaven voor studenten. Dan had je nog van Leeuwen, op de hoek van de Pieterskerkgracht. Die was ook nog kruidenier, had een bibliotheekje en een postzegelhandel. En op de Langebrug zat Janson." Onderling was er ook nog concurrentie. "En dan speelde ook mee van welk geloof je was. Katholieken kochten alleen bij katholieke melkhandelaren, protestanten alleen bij protestanten.

Het grootste gedeelte van de klanten van alle winkeltjes hier in de buurt waren studenten . Ik heb een keer mijn knie gebroken met voetbal toen ik nog een grote melkwijk had. Een aantal jongens van het studentenhuis 'de Zaadmeesters' hier in de Diefsteeg hebben toen al die tijd dat ik in het gips zat, bij toerbeurten mijn wijk gelopen. En in de tijd dat de televisie kwam, keken ze hier televisie. Als er dan gescoord werd, kwam er een kist bier naar boven. Ook de eerste maanlanding hebben ze hier gezien. Dat waren hele leuke tijden. Regelmatig komen nog oud-studenten langs, als ze weer eens een reünie hebben."

Onder de plak

"Menken was destijds de enige melkleverancier in Leiden. Een Rotterdamse melkfabriek wilde wel 10

cent korting per liter geven, maar dat ging uiteindelijk niet door. De fabriek had als eis dat minimaal 12 handelaren moesten meegaan. Toen puntje bij paaltje kwam wilden er maar twee, inclusief mezelf. De anderen zaten financieel behoorlijk onder de plak bij Menken, die ze een lening had gegeven om te starten, en kregen andere extra's. Ik was financieel inmiddels onafhankelijk. Maar de oude Menken was verder een keurige en sociale man.

Ik heb de eerste tien jaar nog de melk rondgebracht, toen werd het zo druk in de winkel dat ik heb besloten mijn melkwijk los te laten. Er zaten dagen bij dat we 400 klanten in de winkel hadden, dat was aardig doorpezen. De winkel was open van acht tot zes en daarna reed ik nog een rondje op de racefiets. Soms vraag ik me af hoe ik dat allemaal heb kunnen doen."

Sinds die tijd, eind jaren zestig, heeft van Kordelaar altijd met zijn vrouw de winkel gerund. Hij ging experimenteren met andere levensmiddelen. "Eerst met reform, maar dat sloeg niet aan, later met delicatessen. Dat wilden de klanten graag. In het begin probeerde ik kreeft. Die zes blikken kreeft heb ik na zes jaar weggedaan. Maar salade en paté bleken een schot in de roos. Op een gegeven moment had ik negen soorten salade en tien soorten paté. Ik had geen ruimte, dus de bakken paté stonden gewoon op de toonbank."

Doodsteek

"Vanaf 1985 ben ik als eerste in Leiden ook buitenlandse bieren gaan verkopen. Die ging ik zelf halen in België. Op zaterdag stond het hier vol met bierverzamelaars. Maar in de jaren negentig ontdekten ook de supermarkten het Belgische bier. Die kregen fabrieken als Hoegaarden zo gek om hun bier in een standaardpijpje te doen. Daarvoor had elk bier een afwijkende maat flesje en eigen kistje. Toen was voor mij de lol er een beetje af.

Als je de buurt vergelijkt met vroeger, dan herken je het niet meer terug. Toen ik hier kwam, zat er hiernaast een slager, een lampenwinkel, op de hoek een antiquair, een horlogerie, een zadenwinkel, een radiozaak, een kruidenier, een groentezaak, een poelier. Vijftig jaar terug stond er met Kerst een rij van vijftig, zestig man tot aan de Langebrug. Dat kun je je nu niet meer voorstellen."

In de loop van de tijd zijn al die buurtwinkels verdwenen. Van Kordelaar was de laatste. "Iedereen trok de buurt uit, ik was de enige die overbleef. Wat voor mij de doodsteek is geweest, is de verruiming van de openingstijden in 1998 tot negen uur. Ik kwam terug van vakantie en ik was een kwart van mijn omzet kwijt. En een jaar later weer een kwart. Toen was het snel afgelopen. De colleges verplaatsten zich toen naar de rand van de stad. Die studenten kwamen om een uur of vijf terug, dronken eerst een biertje en gingen pas om zeven uur naar de supermarkt. Ik heb altijd met veel plezier in de winkel gestaan. Jammer dat het afgelopen is, maar sommige dingen houd je niet tegen."

In gesprek met...

HADI ABDI en CLAUDINE WENNEKER
Café-restaurant *Vooraf en Toe*
Door Marjolijn Pouw

Vroeg in de morgen ben ik te gast bij Hadi Abdi en Claudine Wenneker, de eigenaren van café-restaurant *Vooraf en Toe* op de Botermarkt. We zitten in het nieuwe gedeelte dat onlangs geopend is in het voormalige pand van *Antiquariaat AioloZ*. Het ziet er mooi uit. Er is een vergaderkamer bijgekomen, waarin je ook met een niet al te groot gezelschap kunt eten, en een ruimte om in te lezen, praten, dromen, werken of koffiedrinken zoals je dat in cafés in Europese steden als Wenen, Parijs, Barcelona of Lissabon kunt doen. In de ruimte klinkt zachte barokmuziek. Het café is al om 8 uur 's morgens open "Mensen gaan dan naar hun werk en willen ontbijten met een broodje, koffie, thee of warme chocolademelk en de krant," zegt Hadi, wijzend op de ochtendbladen die verspreid op de tafels liggen. *Vooraf en toe* is in de Pieterswijk het enige café waar dat zo vroeg kan. Daarin lijkt dit café op cafés in zuidelijke landen, waar je binnenloopt voor je ontbijt met cappuccino en panini (van die lekkere Italiaanse

belegde broodjes). Rond negen uur komen de eerste stamgasten, die het café als hun huiskamer beschouwen: "Wij ontvangen ze graag" zegt Hadi "het zijn plezierige mensen die hun eigen sfeer meebrengen." We bieden gastvrijheid en huiselijkheid zonder de gebruikelijke verplichtingen. Ze gaan hun eigen gang. Gasten kun je niet kiezen, ze kiezen jou. Als jij het hun naar de zin maakt komen ze terug. Dat is onze stelregel. Ons personeel neemt die houding over. Hier zoeken mensen elkaars gezelschap, maar ze respecteren ook elkaars afzondering. Ze houden er hun zakelijke besprekingen, eten, drinken, praten, lachen en vertellen elkaar en ons hun belevenissen van de dag en hun verhalen. Om acht uur 's avonds gaan we dicht. Dan zit voor ons de dag erop."

Hadi's Boulevard

Claudine vervolgt: "We zien het drijven van een café-restaurant niet zozeer als werk, maar als een manier van leven. Er gebeuren wel eens vervelende dingen, maar dat hoort erbij. Sinds de tijd dat we elkaar in *De Horsten* (toen nog het landgoed van Prinses Christina in Voorschoten) leerden kennen droomden we van ons eigen café-restaurant." Claudine was stewardess bij de KLM en werkte in haar vrije tijd bij haar tante, die het *Theepaviljoen* in *De Horsten* had. Hadi, die geboren is in Iran, verliet dat land op zijn 19e en kwam na vele omzwervingen en baantjes bij toeval in het *Theepaviljoen* terecht. Ze werden verliefd en trouwden. " Ik plukte haar uit de lucht." lacht Hadi. Ze volgden verschillende horecaopleidingen, om als Claudines tante ermee ophield het *Theepaviljoen* over te kunnen nemen. Hen stond een café-restaurant voor ogen waar mensen voor de koffie komen en voor elkaar, zoals Hadi uit zijn jeugd en zijn omzwervingen door Europa kende. Maar toen het *Theepaviljoen* beschikbaar was hadden ze niet genoeg geld en toen ze genoeg geld hadden was het *Theepaviljoen* verkocht. Ze zochten verder en konden uiteindelijk *Vooraf en Toe* overnemen. "Het begin was lastig", zeggen ze "de klanten wisten ons nog niet te vinden." We waren op andere tijden open dan nu, en dat werkte niet. Pas toen we de openingstijden veranderden en van 8 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds open bleven begon *Vooraf en Toe* te lopen. Het loopt nu zo goed dat we twee jaar geleden met *Macchiato* konden beginnen, iets verder op de Botermarkt. Onlangs hebben we *Vooraf en Toe* uitgebreid. We hebben nu meer ruimte voor de tentoonstellingen die we hier houden, onder meer werk van de in 1897 in Zoeterwoude geboren, aan Theo van Doesburg verwante Hendrik Valk. De tentoonstelling loopt van 25 november tot 15 januari." Wordt de Botermarkt sinds kort niet 'Hadi's Boulevard' genoemd?

Mashhad

Hadi Abdi is geboren in het roemruchte Mashhad, met twee en een half miljoen inwoners de op een na grootste stad van Iran. Dit eeuwenoude culturele centrum in het noordoosten van het land ligt niet ver van de grens met Turkmenistan. Mashhad is een bekend bedevaartsoord, dat jaarlijks honderdduizenden pelgrims trekt. De beroemde Ferdowsi universiteit is er gevestigd, en de oudste bibliotheek van het land. De stad staat bekend om zijn prachtige tapijten en handel in kunstnijverheid zoals glaswerk en edelsmeedkunst. Hadi verliet Iran in 1978. Hij houdt ervan om zich vrij te kunnen bewegen: "Ik wil in alle openheid met mensen kunnen praten", zegt hij. "Daar voel ik mij het beste bij. Maar dat werd steeds moeilijker in Iran. Ik ben heel sociaal opgevoed, bij ons thuis waren er altijd mensen over de vloer, waar mijn ouders tot diep in de avond het leven mee bespraken. Claudine en ik zetten dat in ons café-restaurant voort."

Leiden

Claudine is in Leiden geboren. Ze vertelt: "Ik wilde altijd al zoiets als een café-restaurant waar verschillende mensen komen. Dat verruimt je blik. We zijn enige tijd geleden met de kinderen een half jaar door Bolivia gaan reizen. We wilden naar Zuid Amerika. Veel van de mensen die hier werken, zoals Sergei van Diemen, komen er vandaan. Uit de beschrijvingen leek het ons daar heel mooi en dat is het ook. Wat een overdaad aan ruimte en ongerepte natuur, wat een gastvrije en behulpzame mensen. De kinderen vonden het aanvankelijk verschrikkelijk Een half jaar weg van hun vriendinnen, naar een land waarvan je de taal niet

spreekt, zonder luxe of vast programma? Maar ze hebben het ongelofelijk goed gedaan. Ze hebben geleerd hoe goed we het hier hebben en hoe onnozel het is om je naar allerlei modieuze voorschriften te willen voegen. Elk kind reageert anders. Voorschrijven wat je moet doen helpt niet. Dat moeten ze zelf uitvinden. Ook voor ons was het goed. We moesten alles wat we wisten aan nieuwe omstandigheden toetsen, dan zie je hoeveel je gemeen hebt ook al hebben Hadi en ik een verschillende achtergrond en de kinderen elk hun eigen karakter. Het is goed om te zien dat overeenstemming niet voortvloeit uit een gedeeld verleden, maar uit je aard en opvattingen. Dat zie je het scherpst als je op elkaar bent aangewezen. Daar hebben we veel van geleerd, onder meer hoe je elkaar houvast moet geven. Hoe goed dat is, en ook dat je met veel minder toe kan dan je gewend bent."

"Ik was meteen verliefd op Claudine," zegt Hadi, maar het Nederlands goed leren spreken heeft me in het begin wel moeite gekost. Toen ik hier pas was dacht ik dat ik op een andere planeet terecht was gekomen. Maar ik ben van kindsbeen af in talen geïnteresseerd en dat heeft me geholpen. Ik lees graag gedichten. Dat moet ook wel als je uit Mashhad komt, de stad van de beroemde Perzische dichter Ferdowsi. Hier in Leiden staan gedichten op de muren, prachtig!"

De stad

"Het is goed dat de RGL er komt", zeggen beiden. "Is de knoop eenmaal doorgehakt, dan krijg je beweging. Daar moeten wij het als ondernemers van hebben. Zo'n mooie zaak als *Puur*, die onlangs in de Breestraat is geopend haalt de hele straat op. De gemeente zou de vestiging van zulke winkels moeten stimuleren. Heb je een goed plan, dan zou dat gesteund moeten worden. Maar de regels zijn zo ingewikkeld geworden dat ze onuitvoerbaar zijn. Mensen zijn bang om fouten te maken en dan gebeurt er niks meer. Dat is niet goed voor een stad."

Maar je moet de dingen ook weer niet te snel willen veranderen. "Als je in een volle ballon prikt dan klapt hij", zegt Hadi. "Je kunt hem ook langzaam leeg laten lopen, dan blijft hij heel. Zo moet je ook te werk gaan bij de gemeente. Het duurt wat langer, maar je komt er wel. Gesteggel levert minder op. Dan maak je van een mug een olifant, die je vervolgens in beweging moet zien te krijgen. Af en toe een stap opzij zetten is beter. Kijk maar wat er hier voor je neus op de markt gebeurt. De een wordt kwaad omdat een ander zich volgens hem niet aan de regels houdt. Maar een markt maak je niet met regels, wel door elkaar de ruimte te gunnen. Regels zijn hulpmiddelen, meer niet. Hoe meer je voorschrijft, hoe meer je moet controleren. Je kunt het beste bekijken hoe het loopt en doen wat past."

Universiteitsgebouwen

Corine Hendriks, Medewerker Universiteit Leiden.

Deel III: Muurbloempje Rapenburg 63

Rap 63 originele deur

Na al het historische geweld van het Academiegebouw, waarover ik in de vorige buurtkrant berichtte, voor het evenwicht het muurbloempje van wat bij de universiteit de 'universitaire gevel' wordt genoemd, het Academiegebouw tot de hoek van de Doelengracht, die alle in universitair bezit zijn. We hebben het over nummer 63.

Nummer 63 staat er bescheidener bij dan de belendende panden, die er royaal bovenuit steken, breder zijn en symmetrisch gebouwd. Bij Rapenburg 63 zit de deur 'gewoon' rechts. Het kleine zusje is bescheiden.

Rap 63 gotisch aandoende tracering

Op de plaats waar voorheen een eenvoudig vijftiende-eeuws huis stond, werd in 1622 een nieuw pand gebouwd. De eerste bewoner was Antonius Thysius, hoogleraar in de theologie en de oudoom van Johannes Thysius die het pand later zou bewonen. Deze laatste was hoogleraar in de welsprekendheid en bibliothecaris van de universiteit. Uit zijn nalatenschap zou de Bibliotheca Thysiana (nu Rapenburg 25) worden gesticht. Het pand bleef particulier bewoond tot 1917, daarna was het in gebruik als bankgebouw. Bankgebouw? Ja. En dat zou het lang blijven.

Het gebouw heeft drie verdiepingen maar die zijn lager dan die van de belendende panden, waardoor het pand als geheel ook lager is. Het heeft wél wat we in deze tijden een dakkapel zouden noemen. En nog een frivool element: de gotisch aandoende houten tracering in het bovenlicht boven de entree. Het achterste deel is lager dan het voorste deel.
In 1959 liet de Rabobank, de toenmalige eigenaar, een verbouwinkje doen: het pand werd, op het omhulsel na, volledig gestript en opnieuw ingedeeld. Ik kan me nog herinneren dat ik het reuze handig vond dat je op het Rapenburg geld kon halen (toen nog met girocheque) en dat ik op een dag enigszins beteuterd tevergeefs zocht naar deze service. Het pand is nu een wat krap, fijn afgetimmerd kantoor. Reden waarom er bij dit stuk ook geen foto's van de binnenkant staan. Het bovenhuis heeft nog enige tijd dienstgedaan als woonhuis.

Rap 63 ….. maar de locatie is op stand

In 1990 kocht het Leids Universiteits Fonds het pand aan. Zelf zetelt het LUF in het aangrenzende Rapenburg 61. Op Rapenburg 65, het blijft een locatie op stand, is het Inter Consultancy Bureau van de Universiteit Leiden gevestigd, onderdeel van het Academisch talencentrum. Kort gezegd nut dit bureau de veelkleurige taal- en cultuurkennis van vooral de niet-westerse talen van de universiteit uit. Dus als u plannen hebt om in Afrika of het Midden-Oosten wilt gaan wonen en de taal een beetje wilt spreken… Er is op Rapenburg 63 niets te zien, wel wat te vinden.

Kunst in de wijk

Clariet Boeye en Ard van der Steur

Kamerlingh Onnes gebouw - Het voormalige laboratorium

Als een enorme grauwe walvis aangespoeld op het strand, zo lag het Kamerlingh Onnes Laboratorium erbij, zo'n tien jaar geleden.
Even ter opfrissing van het geheugen: het KOG (Kamerlingh Onnes Gebouw), zoals het nu genoemd wordt, heeft zijn bestaan te danken aan de ontploffing van het kruitschip aan het Steenschuur op 12 januari 1807, al is het pas jaren later namelijk in 1859 gebouwd door de architect Henri Camp in neoclassicistische stijl. Naam en faam heeft het te danken aan Heike Kamerlingh Onnes, die in 1882 benoemd werd tot hoogleraar experimentele natuurkunde. Onder zijn leiding werd het gebouw ingrijpend verbouwd tot een ultramodern laboratorium. Op 10 juli 1908 lukte het hem helium vloeibaar te maken bij de laagst mogelijke temperatuur, – 273 graden Celsius, met een heliumliquefactor, een soort grote magneet. In 1913 kreeg Kamerlingh Onnes daar de Nobelprijs voor. Dat was de bloeitijd van het gebouw.
Na de verhuizing van het natuurkundig laboratorium naar het Bio Science park in de jaren negentig was het Kamerling Onnes op sterven na dood. Een treurig gezicht, zo'n zieltogend gebouw. Klaar voor de sloop vreesde men dan ook. Totdat architect Hans Ruijssenaars van De Architecten Groep Amsterdam de opdracht kreeg het te transformeren om de Leidse Faculteit der Rechtsgeleerdheid, verspreid over ongeveer twaalf locaties in de stad, een gezamenlijk onderkomen te geven. Opnieuw was een zeer ingrijpende verbouwing noodzakelijk om er een moderne faculteit van te maken met alle faciliteiten die daarbij horen en voldoende plaats voor zo'n 4000 studenten en 450 wetenschappelijke medewerkers en ondersteunend personeel.

Juridische faculteit

Het resultaat mag er zijn. Wat een wonder om te zien hoe het gebouw is opgeleefd, toen het in 2004 betrokken werd door de Juridische Faculteit. Het ziet er

jaren jonger en vooral zo stralend licht uit. "Licht is misschien wel het mooiste bouwmateriaal" volgens architect Hans Ruijssenaars. Er staan dikwijls veel fietsen tegen de lage muurtjes om het plein voor het gebouw, dat is waar, maar dat benadrukt de nonchalante jeugdigheid, want in de fietsrekken op het verzonken plein, een beetje aan het oog onttrokken door donkergroene taxushagen, is nog meer dan voldoende plaats.

De buitenkant is zo aantrekkelijk, dat je nieuwsgierig bent hoe de binnenkant er uit ziet. De oude entree is weer in ere hersteld. Middenvoor staat een buste van H. Kamerlingh Onnes met het opschrift: 'Meten is weten'. Het is een openbaar gebouw, dus je mag zo naar binnen lopen, maar je betreedt niet zo gauw een tempel van wetenschap als je er niks te maken hebt, althans ik niet. Bovendien loop je direct tegen de receptie op, waar met grote letters boven staat "Bezoekers hier melden". Dan heb je al wel twee foto's kunnen zien in de entree, een groepsfoto uit 1923 met dè grote geleerden uit die tijd, A. Einstein, theoretisch natuurkundige, A. Eddington, astrofysicus, H. Lorentz, theoretisch natuurkundige, P. Ehrenfest, theoretisch natuurkundige en W. de Sitter, astronoom, docenten aan het laboratorium en allemaal Nobelprijswinnaars. Op de andere foto, uit 1908, zijn H. Kamerlingh Onnes en Prof. Van der Waals, wis- en natuurkundige, te zien bij de grote heliumliquefactor.

Ik had het geluk dat ik binnen kon komen dankzij de gastvrijheid van de juridische faculteit: het comité van aanbeveling voor het herdenkingsmonument voor Joodse Leidenaren in WO II heeft een paar keer gebruik mogen maken van een zaaltje voor de presentatie van de schetsontwerpen voor het monument.

Ook binnen is licht het leidende principe. Dat betekent veel glas. Overal zijn wanden met van die dikke glazen bouwstenen. Voor andere wanden is witte kalksteen gebruikt. Een ander veelgebruikt materiaal is hout. Een monumentale bibliotheek bevindt zich op de vroegere binnenplaats in het centrum van het gebouw en wordt overdekt door een enorme glazen koepel. Daarom staan er parasollen boven sommige leestafels: in de zomer is het te licht en te warm. Licht heeft ook nadelen. Aan de linkerzijde wordt de ruimte doorsneden door een verticale glazen koker van dak naar vloer: daarin staat een ginko nu met gele bladeren aan de takken en op de grond. Ze geven licht.

Kunstcommissie

De laatste keer was ik er op uitnodiging van Ard van der Steur, voorzitter van de Facultaire Kunstcommissie. Hij zal mij een rondleiding door het gebouw geven, langs de kunstwerken. Ik vind het gebouw al een kunstwerk op zich, maar het herbergt ook veel kunst. Maar voordat Van der Steur mij rondleidt, vertelt hij in het Juridisch Café (waar altijd een groot Tv-scherm aanstaat) hoe hij in de kunstcommissie gekomen is. In een gang vlak bij het café stond een beetje aan een zijkant een houten beeld, 'voortgaande beweging'. "Zou dat niet veel beter tot zijn recht komen op een muurtje van ongeveer dezelfde lengte naast een trap?" dacht hij en stelde het voor aan de kunstcommissie. Er volgde overleg met de kunstenaar, Rudi Struik. Die vond het een uitstekend idee. Nu staat het beeld op het muurtje alsof het ervoor gemaakt is en is Ard voorzitter van de kunstcommissie.

Van der Steur vertelt dat de commissie zich op drie terreinen beweegt: moderne kunst, historische (prent)kunst en muziek. De tien leden van de commissie zijn samengesteld uit wetenschappelijke medewerkers, ondersteunend personeel en studenten.

Elk lid heeft zijn eigen gebied. Ard van der Steur houdt zich bezig met de historische kunst. Hij probeert prenten bij te kopen die binnen het historische kader van het gebouw passen.
Van der Steur vertelt dat er door het werk aan de verschillende tentoonstellingen een nauwe samenwerking is ontstaan tussen de commissie, de Lakenhal en het Museum Boerhaave. Daar heeft hij veel van geleerd over organiseren en presenteren.
Wonderlijk genoeg bespelen alle leden, behalve de voorzitter, een muziekinstrument. Zo is er een professionele violiste onder hen, en een pianist die rechtsfilosofie studeert. Dat is het gevolg van een samenwerkingsverband tussen de Leidse Universiteit en het Haagse Conservatorium: daardoor is het mogelijk een opleiding aan het Conservatorium te combineren met een verkorte studie, een zogeheten 'minor' opleiding aan de universiteit.

De vaste collectie

Na koffie uit een echt kopje (ik zie dat alle studenten hun thee of koffie uit een papieren beker drinken) begint de rondleiding. We gaan naar het oorspronkelijke stenen trappenhuis. Links van de trap staat een houten object, 'gespleten boomstam' van Rob van 't Zelfde uit 1981. Als je naar boven loopt en omhoog kijkt, hangt er letterlijk een enorm zwaard boven je hoofd, en de gespleten boomstam. Het hangt aan een stevig, dik touw en wordt in evenwicht gehouden door een cluster van met touw samen gebonden bundels juridische boeken. *Recht* houdt het zwaard op zijn plaats. Het is een werk van Ni Haifeng, *Equilibrium* uit 2005.
Boven gekomen betreden we een zaal die over de hele voorzijde van het gebouw loopt: het restaurant. Meteen rechts bevindt zich daar het Lorentzpoortje, dat vroeger toegang gaf tot een villa aan de Zonneveldstraat, die in de jaren zestig is afgebroken. Nu is het de toegang tot een mooie oude zaal, die ik helaas niet heb kunnen zien omdat er college werd gegeven. Boven het poortje is een gedenktekst aan Lorentz in de ronde boog gehakt. Daarnaast staan twee enorme stenen leestafels, ook een overblijfsel uit het oorspronkelijke gebouw.
Op de muren tussen de hoge ramen van de lange restaurantzaal zijn tien juridische teksten en proclamaties geschilderd, die vooral te maken hebben met de rechten van burgers, vanaf de Codex Hammurabi uit ca. 1780 v. Chr. tot en met de proclamatie van de Rechten van de mens uit 1948. Ik noem er een paar: The declaration of the United States uit 1796 onder Thomas Jefferson, Mare Liberum en De iure Belli ac Pacis van Hugo de Groot, de Atheense wetgeving van Solon, uit 600 v.Chr. en niet te vergeten de Code Napoléon uit 1804. Het werk is uitgevoerd door J. W. Bruins (die van de gedichten op de muren door heel Leiden) en P.J. Dersjant.
Terwijl wij daar lopen klinkt ineens spontaan sprankelend pianospel: een student is achter de vleugel gaan zitten. Mooi is dat. We gaan verder. In één gang hangt een serie prenten met afbeeldingen van het Steenschuur en omgeving van vóór, tijdens en nà de ontploffing van het kruitschip. Indrukwekkend. In een ander gang zijn foto's te zien van de situatie tijdens de verbouwing. Ook indrukwekkend. Weer beneden gekomen bezoeken we de hierboven al beschreven bibliotheek. Bij de ingang daarvan staat een buste van professor Meyers. Daar vlakbij hangt een portret van professor Cleveringa. Zij mogen niet ontbreken in deze omgeving.
Aan de andere kant van het gebouw lopen we op tegen een kopie van een portret van Heike Kamerlingh Onnes door Harm Kamerlingh Onnes, zijn neef. Het oorspronkelijke schilderij bevindt zich in de familie. Iets verderop hangt een grote metalen cirkel tegen de muur, waarin zich in blauw licht een ring bevindt, bedekt met ijzel: een verwijzing naar het nulpunt en een gedenkplaat eronder: "Op deze plaats werd den 10 juli 1908 voor de eerste maal helium vloeibaar gemaakt. 11-11-1922. Aangeboden bij het 40-jarig hoogleraarschap van Kamerlingh Onnes". Het kunstwerk is van Jaap de Jonge: Monument voor Heike Kamerlingh Onnes, 2005.

Wisselende tentoonstellingen

De kunstcommissie organiseert vier maal per jaar wisselende tentoonstellingen. Een daarvan toont traditiegetrouw werk van medewerkers van de faculteit, naar voorbeeld van de galerie in het LUMC. Het is verrassend wat er dan allemaal te zien is in alle mogelijke technieken. Schilderijen volgens de methode Bob Ross, prachtige foto's, beeldhouwwerken, aquarellen, tekeningen, nog meer schilderijen. Het is altijd weer indrukwekkend wat mensen naast hun gewone werk aan creativiteit ontplooien.
De vaste plek voor de tentoonstellingen is een lange, lichte gang. Ze zijn openbaar, want het is de bedoeling dat het gebouw ook voor de omwonenden een functie heeft. Op dit moment is er een tentoonstelling te zien, "Nature calls" . Schilderijen van Gijs Donker en Meike

van der Lippe, en beelden van Liane van Tol. Het werk van Donker en Van der Lippe is het resultaat van het samenwerkingsproject *Parallellisme:* beiden schilderen hetzelfde landschap of hetzelfde model en hopen zo de identiteit van het onderwerp te benaderen, staat er op een verklarende tekst te lezen. De beelden van Liane van Tol hebben de menselijke figuur tot onderwerp, soms tot een organische vorm geabstraheerd, dan weer heel naturalistisch, gehakt uit steen, gebakken in klei of gesneden uit hout.
Op het programma voor 2010 staan diverse tentoonstellingen. Zo komt er in maart een kleine tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog, in verband met de onthulling van het herdenkingsmonument *'Bagage'* van Ram Katzir. Daarna komt er een tentoonstelling van werk van Coen van Oven, broer van de bekende jurist Van Oven. Coen van Oven schilderde portretten. Deze twee tentoonstellingen worden door Van der Steur georganiseerd. Op mijn vraag hoe hij een onderwerp vindt, antwoordt hij dat hij er dikwijls door toeval op stuit. Zo vroeg de stichting die de artistieke nalatenschap van Coen van Oven beheert naar de verblijfplaats van een portret van Prof. J.C. van Oven, en de samenwerking was geboren.

Muziek
In het gebouw wordt ook ieder jaar een muziekconcours gehouden, waaraan zo'n twintig medewerkers van de faculteit deelnemen. Het concours duurt een middag en een avond. Een jury beoordeelt de musici. Dit jaar won Aldert Prast de eerste prijs met zijn accordeon arrangementen. Hij speelde tango's, maar ook Bach en Scarlatti, de laatste op blokfluit. Ook vinden er regelmatig gastoptredens plaats. Het plan om regelmatig lunchconcerten te geven is helaas mislukt. Daar was te weinig belangstelling voor. Zijn studenten daar misschien nog te jong voor? Maar de piano in het restaurant wordt zo nu en dan spontaan bespeeld…

'Eene verzameling ontplofbare toestellen'
De kunstcommissie houdt zich niet alleen met tentoonstellingen en concerten bezig. Bij de herdenkingstentoonstelling van 100 jaar 'Leiden koudste plek op aarde' in 2008, is op initiatief van de commissie een boek uitgekomen *Eene verzameling ontplofbare toestellen* door Dirk van Delft en Jaap Polak. Het is mooi uitgegeven met veel interessante foto's uit de tijd dat Kamerlingh Onnes in het gebouw de scepter voerde. Het boek gaat over de juridische strijd die hij met de gemeente Leiden voerde om een vergunning voor de opslag van 'ontplofbare stoffen'. De gemeente wilde in geen geval een tweede ontploffing en verzocht Kamerlingh Onnes per brief een overzicht te geven van de stoffen die bij en in het laboratorium opgeslagen waren. Het boek beschrijft de daarop volgende strijd die Kamerlingh Onnes heeft moeten leveren om uiteindelijk de benodigde vergunningen te verkrijgen via de Raad van State. Zonder die vergunningen zou Leiden nooit de koudste plek op aarde zijn geworden.

Bezoek
Ik raad u van harte aan het KOG te bezoeken, de vaste collectie en de tentoonstellingen te bekijken, en het boek *Eene verzameling ontplofbare toestellen* te kopen (voor € 12,50 verkrijgbaar bij de servicebalie).

Joods herdenkingsmonument

Clariet Boeye

Een beeld zegt meer dan duizend woorden

Voortgang
In november 2009 kwam het comité van aanbeveling en advies voor het herdenkingsmonument voor joodse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog bij elkaar in het Kamerlingh Onnes Gebouw voor een presentatie van het definitieve ontwerp *Bagage*.
De kunstenaar, Ram Katzir had bij een eerder bezoek samen met zijn technische adviseur, Ton Lommers, nauwkeurig definitieve plaatsen voor de zes koffers van dit monument vastgesteld, zodat ze niet alleen zo veilig mogelijk komen te staan maar ook de juiste aanblik bieden. Inderdaad, er is een koffer bijgekomen. Het bestuur van de wijkvereniging van de Professorenbuurt had van het project gehoord en was onder de indruk. Zij vonden het passend als er bij het voormalige

weeshuis aan de Rodenburgerstraat ook een koffer zou komen en besloten aan het project mee te doen. Het gebouw wordt nu gerenoveerd. Er zal een huisartsencentrum in komen. De koffer komt op de stoep voor het gebouw te staan. Met behulp van technische tekeningen lichtte Ton Lommers toe hoe de koffers verankerd zullen worden op een betonnen funderingsplaat onder de grond. Ton Lommers heeft veel ervaring met het plaatsen van beelden in de openbare ruimte. Zijn bedrijf heeft al zo'n 600 beelden geplaatst door het hele land.

Ram Katzir heeft ook een definitieve keuze gemaakt voor de soorten steen die hij gaat gebruiken. De koffers bij het politiebureau en het Kamerlingh Onnes Gebouw in de Zonneveldstraat worden gehakt uit het groene en blauwe labradorgraniet uit Noorwegen. Rood Chinees graniet is gereserveerd voor de koffer in de Herenstraat en grijsrood graniet uit Bulgarije voor de koffer bij de brug over de Vliet. Voor de koffer bij het voormalige weeshuis gaat Katzir een steen uit Israël gebruiken, basalt, een grijze steensoort die een beetje groenig wordt als hij nat is. Alle koffers krijgen bronzen handvaten en sommige bronzen hoeken. Naast elke koffer komt een metalen plaquette met een icoontje in de vorm van een koffer, een tekst en een schematische plattegrond met een route naar de andere koffers.

Alle koffers krijgen een beschermende coating tegen graffiti. Als we vragen stellen over het onderhoud, benadrukt Ram Katzir nog eens dat het hier gaat om een anti-monument. De plekken moeten natuurlijk schoon gehouden worden, maar als de koffers er een beetje stoffig uit gaan zien, wordt de betekenis juist duidelijker: het gaat om het idee van negatie, onnadrukkelijkheid, ze mogen verdwijnen tussen straatborden en slordig neergesmeten fietsen en geparkeerde auto's .

Begin december is het definitieve plan in behandeling genomen door de adviescommissie ruimtelijke kwaliteit van de gemeente Leiden (ARK). Ram Katzir heeft de technische aspecten ook daar ter plekke toegelicht. De ARK heeft unaniem het plan goedgekeurd en Ram Katzir niet alleen gecomplimenteerd over het ontwerp zelf, maar ook over de zorgvuldige manier waarop hij het project uitvoert. De bedoeling is nog steeds dat het monument op 17 maart 2010 onthuld wordt. Die datum is nog afhankelijk van een aantal bureaucratische procedures. Ram Katzir is al aan het hakken. De koffers zullen dan in ieder geval klaar zijn.

Oorlog en vrede - Fragmenten

Door Clariet Boeye

Het Regionaal Archief Leiden hield op 17 oktober een open dag met als thema de Tweede Wereldoorlog, dit ter gelegenheid van de week van de geschiedenis. Kort daarna vond op 7 november de Diesviering van de Vereniging Oud Leiden plaats in de Hooglandse Kerk. Het Comité van Advies voor een monument ter herdenking van de vervolgde en vermoorde joodse stadsgenoten was op beide data in de gelegenheid gesteld om bezoekers te informeren over het ontwerp *Bagage* voor het monument van Ram Katzir.

Monument

Bagage, een serie van zes verlaten koffers, maakt de tongen los. Soms is het niet meer dan een enkele opmerking van een ouder echtpaar: "Ja, we hebben ze gezien, toen ze naar het politiebureau werden gebracht." De machteloosheid van dat moment drukt nu nog op hun schouders. Dan weer een wat uitgebreider verhaal, ook van een ooggetuige. Een man vertelt: "Ik was vijf jaar. Ik zat op de zolder van ons huis in mijn kamertje. Mijn moeder had net een beschuitje naast mijn bed gezet. Het was vroeg in de ochtend. Ik hoorde rumoer buiten en keek door mijn zolderraampje naar buiten. Ik zag hoe kinderen meegevoerd werden door politie. Ik begreep niet waarom."

En een andere man die toen een jaar of tien was: "Ik zag op een dag met grote letters in het raam van een café staan: Verboden voor Joden. Wat zouden ze dan gedaan hebben? Dat moest wel iets ergs zijn."

Weer een ander vertelt dat er in zijn straat twee joodse families woonden. Hij was toen een schoolkind. Eén

van de families woonde naast de zijne. Hij was bevriend met een dochter. Op een dag werden beide families afgevoerd. Hij heeft na de oorlog er alles aan gedaan om uit te zoeken wat er met de families gebeurd is. Hij wilde het weten. Toevallig vond hij op een zolder correspondentie van één van de twee families, vanuit de verschillende kampen waar ze terecht waren gekomen. Sobibor. Hij heeft hun geschiedenis opgeschreven. Dat was het minste wat hij kon doen.

Iemand herinnert zich hoe het was vóór de oorlog. Zijn vader was hoedenmaker op de Hogewoerd. Er waren in de Breestraat en de Hogewoerd een aantal joodse winkeliers. De moeder van de jongen ging elke vrijdagavond de kaarsen voor de sabbat aansteken bij deze mensen. Dan staan er twee vrienden voor onze tafel. De ene zegt: "Ja, wat verschrikkelijk allemaal, ik krijg er kippenvel van." Waarop de andere antwoordt: "Jongen, wat weet jij daar nou van? Je was toen nog niet eens geboren! Ik heb als jongetje soldaten zien marcheren door de straten van Leiden. Sindsdien verzamel ik militaire voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog."

Nà de oorlog was het leven ook nog niet gemakkelijk, vertelt een kleine, tengere vrouw. Ze hadden het niet breed met veel kinderen thuis. Zij was toen een jaar of vijftien en zocht een betrekking om wat bij te verdienen. Maar omdat ze een Duitse moeder had, werd ze overal afgewezen. Tot ze bij het echtpaar Noach kwam, net naar Leiden teruggekeerd uit Theresienstadt. Daar werd ze direct aangenomen. Mijnheer Noach was leraar Nederlands aan de HBS. Hij had een grote bibliotheek. Daar mocht ze boeken uit lenen. Hij raadde haar aan welke ze lezen moest. Hij zorgde er ook voor dat ze naar de huishoudschool kon. En zijn vrouw vond het heerlijk om soms Duits met haar te praten, maar dat bleef binnenskamers, dat mocht niemand weten! Nu schrijft ze verhalen, ook over vroeger.

Omdat ik zelf de oorlog niet heb meegemaakt, in de naoorlogse periode niet in Nederland heb gewoond en mijn ouders nooit over de oorlog spraken, maakte dit alles veel indruk op me. Deze mensen hebben zelf met eigen ogen gezien wat er gebeurde. Het is toch anders om dat te horen dan wanneer je er over leest. Het komt veel dichterbij. Eén ding wordt me heel duidelijk: de werkelijkheid van toen was bijzonder gecompliceerd en vol onzekerheden, angsten en verlangens. Wat zou ik gedaan hebben? In het verzet? Onderduikers in huis nemen? Ik heb geen idee.

Informatie

In het Regionaal Archief aan de Boisotkade 2A is op 17 oktober een project gestart, Beeldbank Tweede wereldoorlog Leiden en Regio, ook te bezoeken via www.leidenarchief.nl.

Joden in Nederland vóór WO II.

Bovenstaande verhalen maken mij ook nieuwsgierig hoe het leven van joden in Nederland er uit zag vóór de Tweede Wereldoorlog. Het komt dus goed uit dat Hans Blom op 22 november een lezing daarover houdt in de Leidse synagoge, 'Integratie en assimilatie van de joden in Nederland in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw.' *

Blom zou op deze plek graag over de joodse gemeente in Leiden vertellen, maar daarover is nog niet zoveel bekend. Onderzoek ernaar is nog gaande. Hij zal het dus hebben over de joodse bevolking in heel Nederland. Ik geef hier een korte samenvatting.

Lezing

Vanaf ongeveer 1870 hebben de joden een periode van expansie en grote bloei gekend. In die tijd zijn zij namelijk, na de formele gelijkstelling voor de wet in 1796, ook sociaal geëmancipeerd. Voor het eerst komen zij in groten getale uit hun isolement. Velen leefden voordien, maar toch ook daarna nog wel in grote armoede.

Bij tellingen in de jaren '20 wonen er zo'n 115.000 joden in Nederland en in 1930 worden er 112.000 geteld. De tellingen zijn gebaseerd op registratie van lidmaatschap van kerkgenootschappen bij de volkstellingen. Het mindere aantal in 1930 zou het gevolg kunnen zijn van toenemende secularisatie. De tellingen aan het begin van WO II zijn nauwkeuriger, omdat dan ook naar het kerkgenootschap van de grootouders wordt gekeken. In 1941 worden er 140.000 geteld. Die lijsten zullen ook de basis zijn voor de deportaties. In de jaren dertig zijn er veel joodse vluchtelingen naar Nederland gekomen, zo'n 20.000, dat verklaart ook het grotere aantal.

In Amsterdam woont het grootste aantal van hen, nl. 60%, in Den Haag en Rotterdam wonen ongeveer 10.000 joden, in Groningen 2000 en in Leiden en omgeving 500. Van de Nederlandse bevolking is dat minder dan 2%. De assimilatie heeft invloed op het taalgebruik. Het Jiddisch verdwijnt langzaam maar zeker, ten gunste van het Nederlands of de streektaal, bijvoorbeeld Fries in Friesland. Of Gronings: Jaap

Meijer, de vader van Ischa Meijer, schreef graag gedichten in het Gronings.
In deze periode van toenemende assimilatie neemt het belang van de 'kerk' af. Tevens verdwijnt de rommelige sfeer in de synagogen, het wordt deftiger, er wordt geluisterd, het gaat met andere woorden meer lijken op de protestantse kerk. Vele ongelovigen blijven toch lid uit verantwoordelijkheidsgevoel, om de sociale samenhang te bewaren. In Nederland komt veel later dan in Duitsland een liberale stroming binnen het geloof op gang, namelijk pas in de jaren '30 onder invloed van vluchtelingen uit Duitsland.
Allerlei tradities blijven echter ook bestaan: besnijdenis, Bar mitzwa, een afkeer van varkensvlees, toch liever kippensoep dan erwtensoep. Er zijn veel kosjere winkels, vooral slagers en bakkers, in Amsterdam in 1938 alleen al tachtig. Er komen in de jaren dertig synagogen bij, in Amsterdam, Groningen en Enschedé.
In de jaren dertig is er sprake van de zogenaamde verzuiling in Nederland van vier grote bevolkingsgroepen: rooms-katholieken, protestanten, socialisten en liberalen. Er komt echter geen joodse zuil, daar is de groep te klein voor. Er worden wel veel joodse organisaties opgezet voor hulp aan armen en wezen (het joodse weeshuis in Leiden, bijvoorbeeld) en zorg voor ouderen en invaliden. Er zijn joodse clubs en joodse bladen, er worden bals georganiseerd om joodse jongeren met elkaar in contact te brengen, maar er is geen joodse politieke partij. En joodse werknemers sluiten zich aan bij de algemene vakbonden en sturen hun kinderen naar het openbare onderwijs. Vooral de welgestelden sluiten zich niet op in eigen kring, maar spelen een belangrijke rol in het bedrijfsleven, de wetenschap en de kunst en bekleden vooraanstaande posities. Een vrouw als Aletta Jacobs, een voorvechtster en voorbeeld van emancipatie, heeft het nooit over haar joodse achtergrond. Het telt voor haar niet meer mee. En de echtgenote van de bankier Werthheim maakt een sinterklaasgedicht op het eten van garnalen.
Toch stelt de buitenwereld hier en daar grenzen aan de assimilatie: sommige sport- en zwemverenigingen laten geen joden toe, evenmin als een aantal zogenaamde deftige clubs zoals de Grote Industriële Club in Amsterdam. Ook komt het voor dat aan joodse jongeren de toegang tot dancings geweigerd wordt. En er blijven bepaalde vooroordelen bestaan. Blijkbaar hebben samenlevingen behoefte aan sociale stereotypering. Zo zijn voor de socialisten de joden kapitalisten, maar voor de liberalen juist communisten. Wèl spelen alle joden prachtig viool. Van de verschillende vormen van discriminatie is de in de 19de eeuw ontstane rassentheorie gecombineerd met politieke denkbeelden wel de gevaarlijkste gebleken.
Blom sluit zijn boeiende lezing af met de opmerking dat Nederland wat betreft de combinatie van integratie en behoud van eigen identiteit zich kenmerkte door de relatief grote openheid van onze samenleving. Daardoor konden joden zich identificeren met de Nederlandse samenleving zonder hun eigen cultuur op te geven.

*) J.C.H. Blom en J.J. Cahen, 'Joodse Nederlanders, Nederlandse Joden en Joden in Nederland (1870-1940), in Geschiedenis van de joden in Nederland, blz. 247-310.

Bewoners vertellen

TON VAN NOORT *Door Marjolijn Pouw*

Ton van Noort bij de toekenning van de eerste Leidse Jazz Award

Ton van Noort, een energieke zeventiger die sneller praat dan een mens kan denken en veel jonger dan zijn leeftijd oogt, woonde jaren op de Langebrug. Hij is al zijn hele leven aan Leiden verslingerd en werkte mee aan tal van manifestaties om bezoekers naar de stad te halen: "Leiden moet Klein Venetië worden" zegt hij, "maar dan zonder de natte voeten die ze daar nu hebben." De historische binnenstad ligt anderhalve meter onder de zeespiegel en had ooit de mooiste grachten, waarvan er in het verleden helaas veel zijn gedempt. Doodzonde, die moet je nu weer open graven. Het verkeer zou je uit de binnenstad moeten weren - vervoer kan immers ook over de grachten, dan ben je meteen van het gezeur over auto's en bussen af - overal winkeltjes, muziek en theater en je zult zien hoe aantrekkelijk de stad dan weer wordt. We hebben een

ongelofelijk mooie stad, met magistrale kerken, statige gebouwen zoals het Gerecht, de Waag, Burcht en Lakenhal. We doen er te weinig mee, al zit er meer schot in dan vroeger."

Waterschap

Ton is een echte Leidenaar. Hij werd geboren op de Doezastraat, waar zijn ouders een banketbakkerij hadden. Het was de bedoeling dat hij, de oudste zoon, de bakkerij zou overnemen maar daar voelde hij niets voor. Hij volgde de opleiding voor banketbakker aan de toenmalige Nijverheidsschool, maar toen het erop aankwam koos hij voor een grote bakkerij waar hij bedrijfsleider kon worden. Nieuwsgierig als hij is wilde hij bij andere bedrijven de kunst afkijken. Het werk beviel hem goed, maar uiteindelijk raakte hij uitgekeken op het bakkersvak. Toen hij op een keer naar de restauratie van het Gemeenlandhuis op de Breestraat stond te kijken, waarin tot voor kort het Hoogheemraadschap was gevestigd, werd net de schutting weggehaald: "Wat ik zag benam me de adem, zegt hij. Ik werd smoorverliefd op dat gebouw. Daar wil ik werken, dacht ik. Toen er niet lang daarna een advertentie in de krant stond dat het Hoogheemraadschap een hoofd Interne Zaken zocht, trok ik de stoute schoenen aan en solliciteerde. Er waren toen nog 2160 waterschappen in Nederland - het aantal is tot 25 teruggebracht - en het ging er gemoedelijk aan toe. Ik wist niks van waterschappen, maar dat scheen ze niet te deren. Ik kreeg die baan en ben tot het einde van mijn werkzame leven bij het Hoogheemraadschap blijven werken. Bij de sollicitatie moest indertijd wel je vrouw mee. Ze wilden weten hoe het thuis gesteld was, want je had met vertrouwelijke informatie te maken. De basis moest dus goed zijn. Ze zagen Agnes en waren meteen verkocht, net als ik toen ik haar ontmoette.

Ik heb in mijn werk met allerlei mensen te maken gehad. Goede communicatie was noodzakelijk. Bij het waterschap moest je kunnen luisteren en mensen niet platwalsen met je kennis. Het waterschapsbestuur vroeg me om een vereniging op te richten van Hoofden Interne Zaken om de samenwerking van waterschappen te bevorderen. In samenwerking met de Hogeschool in Diemen (nu INHolland) zijn we toen met een opleiding communicatie en gesprekstechnieken begonnen. Daaraan heb ik enige jaren met veel plezier als gastdocent les gegeven.

Derde Drollendwarsstraat

"In de buurt van het Hoogheemraadschap gebeurde altijd wel wat. Er liepen daar van die 'klerenkasten' met grote, overal poepende honden, die ze in het Berkendaalstraatje uitlieten. Liep je van de Langebrug of Pieterskerkgracht door dat straatje naar je werk of naar huis, dan trapte je steevast in de hondenpoep. Daar kregen we genoeg van. Wij hebben de steeg omgedoopt in Derde Drollendwarsstraat, compleet met een nieuw straatnaambord. Het stond in alle kranten. De gemeente hebben we erbij gehaald, TV-West, de klerenkasten met hun honden. Dat was lachen. Daarna hebben we nooit meer last gehad. Nu heb je van die plastic zakjes, die helaas maar weinig mensen gebruiken."

Leven na 65

"Toen ik 65 werd ben ik met werken gestopt. Dat moest nou eenmaal. Ik wilde een jaar niks doen en lekker lezen, maar daar kwam geen barst van terecht. Eerst heb ik met een aantal geestverwanten de Nationale Waterschapssportdag georganiseerd. Daarna zijn Agnes en ik tien weken door Andalusië gaan trekken. Wat een prachtige landstreek is dat. Nog weer later ben ik met mijn buurtgenoten Hans Slot, Ruud Breedveld, Jan Wieles en Rudi van Maanen (hoogleraar Stadsgeschiedenis) het Stadsarchief ingedoken, voor de jubileumtentoonstelling van onze wijkvereniging. *Water in de wijk*, heette die. We hebben toen alle oude grachten op de kaart gezet, alsof ze weer open waren gegraven. De kaart is door vormgever Jos Versteegen gedigitaliseerd en op cd-rom gezet. Een virtuele vaartocht was het resultaat. Heb je die cd-rom bekeken? Nee? Nou dan moet je die nog eens te pakken zien te krijgen. We wilden laten zien hoe mooi de stad vroeger was, in de hoop dat het aanstekelijk zou werken en de gedempte grachten weer open zouden gaan. Daar is nu helaas geen geld voor, maar mogelijk komt dat er ooit. Jan Wieles en ik hebben er ook een boek van gemaakt. Het is uitgebracht door de stichting *Kunst in de wijk*. Zo'n stichting heb je nodig, want als particulier kun je geen subsidie krijgen, en zonder subsidie wordt zo'n boek te duur. In drie maanden hebben we 1600 exemplaren verkocht. Daarna hebben we onder de vlag van de stichting met Pancras - West samen de *Kunstroute* opgezet, om bezoekers naar de winkels te trekken. Meer dan 10.000 mensen hebben de beide kunstroutes gelopen. Een groot succes."

Muziek
Na de kunstroute zijn we als stichtingsbestuur met muziek begonnen: van smartlap tot klassiek, alles in de binnenstad. Dat was in 2002. *Kunst in de Wijk* verzorgde toen een echt Leids Muziekfestival. Op alle pleinen en straten die zich daarvoor leenden kon je twee zaterdagen achter elkaar naar muziek luisteren. Jazz, volksmuziek, strijkkwartetten, klezmer, orkestmuziek, pop, Leidse smartlappen, van alles wat. Toen kwam het Rembrandtjaar. Op verzoek van het gemeentebestuur hebben we het boek *Rembrandts Leiden*, de hele wereld in je stad gemaakt. Van het een komt het ander en uiteindelijk kwamen we via Rembrandt op Jazz in Leiden uit.

Chris Verplancke, Stéphan van den Berg en ik hebben toen de Stichting Leidse Jazz Geschiedenis opgezet. Ook dat leverde een boek op. Cees Mentink schreef samen met Wouter Turkenburg, Rudi van Maanen en Cor Smit *Leidse Jazzgeschiedenis,* van 1899 tot 2009. Het boek is door Rita Reys in de Marekerk gepresenteerd. Er staat een mooi stuk in over onze stadgenoot David Broekman, die in de jaren twintig van de vorige eeuw naar Amerika vertrok en daar een beroemde Hollywood componist werd. Hij arrangeerde, dirigeerde en schreef muziek voor tal van films en zangers, onder wie Billie Holiday, Frank Sinatra, en The Andrew Sisters." *

Leidse Jazz Award
"De presentatie van het boek was zo leuk dat de stichting Leidse Jazzgeschiedenis verder is gegaan met de opzet van een *Leidse Jazz Award*, met als doel jong talent te stimuleren en Leiden blijvend op de kaart te zetten als toon aangevende Jazzstad in Nederland.
Rita Reys heeft op 33 januari van dit jaar de eerste *Award* nog uitgereikt aan Walter Wolff, een begaafde Jazzpianist. De volgende uitreiking is op 21 januari 2010 in de Taffehzaal van het Rijks Museum van Oudheden. Er is ook een publieksprijs aan verbonden. De toegang is gratis. We hebben tien Nederlandse conservatoria benaderd. Er hebben zich al vijftien kandidaten aangemeld. De inzenders worden door de jury genomineerd.
De winnaar krijgt een geldprijs, een (betaald) optreden tijdens de Leidse Jazzweek in 2011 en een kunstwerk van Siem van der Marel, die al meer dan 40 jaar glas ontwerpt voor de Koninklijke glasfabriek Leerdam."

Liefste bezigheid
"Zingen. Ik zing tenor, daar is altijd behoefte aan. Het liefste zing ik Bach, ik repeteer op het ogenblik voor het *Weihnachts Oratorium*, Händels *Messiah* mag ik ook graag zingen, of de *Vespers* van Rachmaninoff. Omdat zingen in een vast koor veel tijd vraagt en ik graag zelf het repertoire wil kiezen ben ik tegenwoordig op afroep beschikbaar. Dat bevalt me goed. "

* *Leidse Jazzgeschiedenis* (€ 24,50) telt 300 bladzijden en bevat twee cd's met muziek. Het boek is te bestellen bij de Stichting Leidse Jazz Geschiedenis. Tel.: 071 512 31 13.

Berichten

Door Lorents Blankenberg, Inge Borchardt, Clariet Boeye, Franceline Hendrikse - Pompe, Marjolijn Pouw, Marcel Schikhof

Aalmarkt
Afgelopen zomer heeft de gemeente besloten de verdere ontwikkeling van het Aalmarktgebied met ASR Vastgoed te ondernemen. Het eerste grote plan dat daarna werd gepresenteerd was van Rijnbout architecten: de Waaghoofdbrug wordt zo verlegd dat hij vanaf de overkant van de Rijn (vanuit onze wijk bekeken) schuin richting Aalmarkt gaat liggen en uitkomt op een nieuw te bouwen steeg die ongeveer in het gat van Van Nelle begint en eindigt op de plek van Breestraat 68. Hier staat nu een Rijksmonument dat in particulier bezit is. Mede om deze twee factoren is het zeer de vraag of met name de aansluiting op de Breestraat realistisch is. Op zich is het idee om de Waaghoofdbrug schuin te leggen wel goed, ook omdat men de Mandenmakerssteeg als voetgangersgebied wil gaan gebruiken. Fietsers worden door de brug eigenlijk bijna vanzelf de Aalmarkt (richting Vrouwensteeg) opgestuurd. Maar blijft het punt van de mogelijke

gedeeltelijke afbraak van een Rijksmonument voor deze extra steeg. Wilt u impressies van Rijnbouts plannen zien: www.leiden.nl/gemeente (dan via projecten naar Aalmarkt). Intussen heeft een aantal fracties in de gemeenteraad zijn twijfels geuit over de financiële consequenties voor de gemeente nu er een nieuwe ontwikkelaar is.
Voor het Rijnlandblok (het oude Postkantoor en het markante pand van het Hoogheemraadschap) in de Breestraat zijn ook plannen gemaakt: er is een intentie-overeenkomst gesloten tussen BplusC en de gemeente om de activiteiten van BplusC samen onder te brengen op deze plek. Dit betekent dat de hoofdvestiging van de openbare bibliotheek, de Muziekschool aan het Rapenburg, K&O, en het Leidse Volkshuis (dat wel een passende functie zal behouden) verplaatst zullen worden naar dit te vernieuwen complex.

Breestraat
Het bericht dat de gemeente in de Breestraat de gefuseerde culturele instellingen van onze stad wil concentreren, heeft in de stad voor grote beroering gezorgd. Pancras–West is bang dat met het vertrek van de bibliotheek ook de winkels en bedrijfjes die zich in de wijk hebben gevestigd zullen verdwijnen. Mogelijk komen er door het vertrek minder klanten, want de bibliotheek trekt veel bezoekers. Leegstand is slecht voor een buurt en lokt een verkeerd soort mensen. Andere wijkverenigingen vrezen dat de bibliotheek, muziekschool of Volksuniversiteit moeilijker te bereiken zullen zijn. En hoe moet het met de fietsen of parkeren? Komen daar mogelijkheden voor?
Voor de Breestraat zou de concentratie een opkikker kunnen zijn, vooral als het vervallen Rijnlandblok in de Breestraat tegen de vlakte zou gaan. Een mooie, in de Breestraat passende nieuwe gevel, een tuin met terrassen aan de achterkant? Wie zou daar niet voor voelen? Maar de bibliotheek zit wat ons betreft op de goede plaats in Pancras-West. Die zou daar moeten kunnen blijven.

Breestraatverkeer
Het verkeer in de Breestraat blijft tobben. De plantenbakken zijn volgens sommigen een verbetering, maar volgens anderen een sta- in-de-weg. Ze maken de straat gevaarlijker. Laden en lossen moet op de weg. Bussen kunnen de op de straat geparkeerde vrachtauto's niet passeren, fietsers en brommers nemen de stoep. Vooral 's-ochtends heerst op de Breestraat een levensgevaarlijke chaos, waarin het recht van de sterkste geldt.
Dat de flitspaal bij de Korevaarstraat niet werkt is bekend. Je ziet dan ook heel wat overtreders. Ze raggen over straat op tijden dat het niet mag, te hard en zelfs tegen de richting in. De stoepranden blijven glad, de oversteek van Pieterskerkchoorsteeg naar Maarsmansteeg is lastig, het punt waar Breestraat, Gangetje, Hogewoerd, Korevaarstraat en Steenschuur op elkaar uitkomen is Russische roulette, net als de samenkomst van straten aan het andere uiteinde, waar Breestraat, Kort Rapenburg, Noordeinde en Rapenburg in elkaar overgaan. De gemeente zou de Breestraat nu al veiliger moeten maken en niet op de aanleg van de RGL of Randwegen moeten wachten. Maar de gemeente lijkt daar weinig voor te voelen. Op de door ons in gediende eenvoudige maar doeltreffende en weinig geld kostende plannen voor verbetering is niet gereageerd. Is men bang dat de verbeteringen op niet al te lange termijn ongedaan gemaakt moeten worden?

Kaiserstraat
Het is alweer ruim twee maanden geleden dat de bewoners een brief naar de gemeente hebben gestuurd met hun zienswijze op de plannen voor het Sterrenwachtterrein, 59 buurtbewoners hebben de brief ondertekend. Ook onze wijkvereniging en de Stichting De Hofjes hebben hun zienswijze op de plannen bij de gemeente ingediend. Zij delen de bezwaren van de buurtbewoners. De gemeente heeft laten weten dat bezwaren die in de zienswijzen zijn uitgesproken ertoe hebben geleid dat het voornaamste struikelblok: de toren, lager uitgevoerd wordt. De overige opmerkingen hebben voor zover we weten nog niet tot een reactie geleid.

Hoefstraat - Garenmarkt

Na 3 oktober zouden de illegale appartementen aan de Hoefstraat worden gesloopt. Op verzoek van bewoners die toen nog geen nieuwe woonruimte hadden is de sloop uitgesteld tot 4 januari 2010. Deze bewoners hebben intussen schriftelijk bevestigd dat ze op 6 januari uit de appartementen zijn. De sloopvergunning is verleend, de gemeente zoekt een aannemer om de sloop uit te voeren.

De grond onder het onbebouwde deel van de Garenmarkt (waar vroeger de huizen met de nummers 36 tot en met 44 stonden) en een deel van de grond waarop de loods staat is van de gemeente. De grond is vervuild. Hij zal worden gesaneerd, evenals de gemeentegrond waar de loods op staat. De vereiste vergunningen zijn aangevraagd. Is de grond schoon en het op gemeentelijke grond staande deel van de loods gesloopt, dan zal de gemeente de grond verkopen met het doel zo spoedig mogelijk de vijf woningen te laten bouwen die krachtens het Bestemmingsplan voor de Garenmarkt zijn bepaald. De mensen die er vlakbij wonen zijn als directe belanghebbenden over de sanering van de grond en de plannen ingelicht.

Levendaal - West Verkeerscirculatie Garenmarkt - Hoefstraat - Raamsteeg - Jacobsgracht

Bewoners van de Garenmarkt hebben beroep aangetekend tegen het verkeersbesluit van de gemeente om Hoefstraat en Raamsteeg gedeeltelijk voor doorgaand gemotoriseerd verkeer af te sluiten. De gemeente en de wijkvereniging hebben met hen gesproken. Het gesprek verliep in een goede sfeer. Als belangrijkste redenen om tegen de afsluiting te zijn werden genoemd: de bereikbaarheid van het gebied voor hulpdiensten, vooral bij evenementen; en het risico van achteruitrijdend verkeer op de Garenmarkt. De bewoners van de Garenmarkt willen wel over een aangepaste variant praten. Die zou inhouden dat de Raamsteeg eenrichtingverkeer zou worden en de Hoefstraat aan de uiteinden (Korevaarstraat en Doezastraat) zou worden afgesloten. Ook wil men praten over een variant van het ontwerp voor de bocht Raamsteeg Garenmarkt. De plannen voor die bocht zijn voor verbetering vatbaar.

Uitwerking van de voorgestelde variant vergt een nieuw besluit van de gemeente, met het risico dat er wederom bezwaar tegen wordt gemaakt. (Sluipverkeer door de buurt blijft dan mogelijk). De gemeente is nu aan zet en kan het genomen besluit uitvoeren. De rechter kan de gemeente terugfluiten. Dan moet de uitvoering ongedaan worden gemaakt. De gemeente zal de bewoners inlichten.

Afgesproken is dat een kleine groep van Garenmarkt bewoners met bewoners van de Raamsteeg, gemeente en wijkvereniging een aangepast ontwerp maakt voor de bocht Raamsteeg - Garenmarkt, dat de strekking van het genomen verkeersbesluit niet aantast.

Langebrug - Ketelboetersteeg - Plaatsteeg
Terrein oude brandweerkazerne

Zoals bekend wil de gemeente het terrein van de Oude Brandweerkazerne aan de Langebrug aan SLS wonen verkopen, die er een campus wil maken voor studenten. Een deel van het terrein zou door SLS aan de universiteit worden doorverkocht om ruimte te bieden aan de Juridische faculteit, die met ruimtegebrek kampt. Het oude gebouw van sociale Zaken wordt dan gesloopt, evenals de oude commandantswoning. De panden aan de Ketelboetersteeg, de Slangetoren, en het oude kerkfront aan de Langebrug worden in de nieuwbouw opgenomen. Volgens die plannen gaat de Plaatsteeg weer open.

De winkeliersvereniging en wijkvereniging hebben gezamenlijk gepleit voor een gevarieerde bebouwing, geschikt voor verschillende groepen: studenten, senioren, starters, kleinere bedrijven en winkels, en vooral niet te hoog. Er uitsluitend studenten vestigen past wat ons betreft niet in dat gebied. De hoogte van de gebouwen, die gelijk is aan die van het Kamerling Onnes gebouw, bevalt ons ook niet. Wij steunen de plannen van C.J. en A. W. de Bruin (inclusief de bewonersgroep 'de kleine ruïne') en hebben dat herhaaldelijk met SLS, en de wethouder besproken. Daarbij is ook de plaats van het *Inloophuis Psychiatrie* aan de orde gesteld. Die voorziening gaat weg op het Rapenburg.

Inloophuis Psychiatrie

Samen met andere gemeenten uit de regio subsidieert de gemeente Leiden het *Inloophuis Psychiatrie*. Het gaat

om een voorziening voor (ex) cliënten van de gemeentelijke gezondheidszorg. Er is een veilige ruimte waar mensen met elkaar kunnen praten, dammen schaken of andere (bord)spelen kunnen doen. Ook kunnen mensen er informatie krijgen over alles wat met de psychiatrie te maken heeft (anorexia, boulimie, psychose, borderline en dergelijke). Mensen behandelen gebeurt er niet.

Het *Inloophuis Psychiatrie* zit al jaren op het Rapenburg, en niemand heeft er ooit last van gehad. De gemeente en SLS-wonen verkeren in de veronderstelling dat de winkeliersvereniging en de wijkvereniging bezwaar hebben tegen de vestiging van het Inloophuis in de Ketelboetersteeg (daarvan is al enige tijd sprake) maar dat is allerminst het geval. Voor het opwaarderen van het gebied tussen Langebrug en Breestraat bij de oude brandweerkazerne en sociale dienst zijn winkels en gevarieerde woningen volgens ons meer geschikt.

Wij vinden dat het waarde volle en sympathieke *Inloophuis Psychiatrie* een goede plaats moet krijgen in de binnenstad, die voldoet aan hun wensen of liever hun 'programma van eisen'. Daar maakt een tuin of binnenplaats deel van uit en de mogelijkheid om onopvallend binnen de lopen. Het is de vraag of de bebouwing zoals die nu op het plan staat voor de Ketelboetersteeg daaraan voldoet.

Jan van Houtkade

In overeenstemming met de afspraken die met de wijkvereniging zijn gemaakt over de herbeplanting van een deel van de Jan van Houtkade, vroeg de gemeente een kapvergunning aan voor verplaatsing en kap van de kastanjes die op het deel tussen Jacobsgracht en Doezastraat staan. De kade zal na de kap opnieuw met vleugelnoten worden beplant. De kleine kastanje bij de Doezastraat wordt verplaatst, de grote op de hoek blijft staan, evenals de treurwilg. Bewoners konden de kap van enige kastanjes niet verdragen en maakten bezwaar, waarbij ze zich op de afspraken met de wijkvereniging beroepen. Van de te kappen kastanjes zijn er enkele in slechte staat en de kap lijkt onvermijdelijk. Het is de vraag je of de enige boom in het rijtje die nog wel goed is moet laten staan.

De gemeente heeft de wijkvereniging gezegd dat het college in het ingediende bezwaar geen grond ziet om de kapvergunning te weigeren, ook al begrijpt men hoe treurig het is. De vergunning is gepubliceerd. Wanneer de kap gebeurt weten we evenwel nog niet.

Bewoners van de Jan van Houtkade die de nieuwe bomen willen bekijken kunnen zich bij de wijkvereniging melden (info@pieterswijk.nl). Mogelijk is het voorjaar een goede tijd.

Molensteeg

Bij herstelwerkzaamheden aan de Molensteegbrug nam de schilder de vrijheid de naam van de brug in druipletters te bekorten. Bewoners belden de gemeente. Twee dagen later was het euvel hersteld. Er is vooruitgang, stelden wij tevreden vast.

Zonneveldstraat

Het herdenkingsmonument voor joodse Leidenaren komt er. Het ontwerp (verlaten koffers) is klaar en de adviescommissie ruimtelijke kwaliteit aangeboden. Deze heeft het plan begin december goedgekeurd. De plaatsen voor het monument zijn bepaald, het materiaal is gekozen en het is de bedoeling om het monument op 17 maart te onthullen. Zie elders in dit blad, onder *Joods monument*, Voortgang.

Doelengracht

Na de vernieuwing van het Bestemmingsplan Binnenstad II is het stil geworden rond de Doelengracht. Het is nog steeds de vraag of er nu wel

een parkeergarage mag komen, en een hoog en diep appartementencomplex. Burgy heeft Jamin van de Ketelboetersteeg een mooie binnentuin op zijn terrein laten aanleggen.

Pieterskerkgracht

Bij het overleg van politie en gezamenlijke studentenverenigingen, waar ook wij voor uitgenodigd waren, deed een bewoner van de Pieterskerkgracht verslag van de terugkeer naar hun kleutertijd die dronken studenten daar 's nachts met enige regelmaat beleven. Zou de regressie beperkt blijven tot dronken van de glijbaan daveren, of gillend op de schommels hangen dan zou dat - hoewel vervelend - overkomelijk zijn. Dronken mensen kun je wegsturen. Een bord waarop staat dat je het speeltuintje 's nachts niet in mag helpt in zo'n geval. Dronkenschap is echter niet het enige probleem op het speelplaatsje. De nachtelijke bezoekers laten van alles achter waar spelende kinderen iets van op kunnen lopen. Ze vernielen en vervuilen de boel, zijn agressief en al te luidruchtig.

De bewoners van de Pieterskerkgracht (en wij) spraken met Minerva. Het Collegium heeft begrip voor de klachten, maar kan moeilijk op het speelplaatsje gaan posten. Er is nu een directie telefoonlijn afgesproken, voor als het weer eens uit de hand loopt. Dat werkt goed en daar hebben we waardering voor. Dat geldt ook de eigenaar van het *Leidse Plein*, de koffieshop op de hoek. Hij houdt gedurende de openingstijden zijn klanten goed in de gaten en grijpt zo nodig in. Naar aanleiding van de klachten hebben we met de bewoners, politie en onze wijkmanager bekeken wat de gemeente zou kunnen doen om de speelplaats voor kinderen toegankelijk te houden, maar voor nachtelijke bezoekers niet. Daar zijn tot tevredenheid van de bewoners goede afspraken over gemaakt.

Studentenverenigingen

De overlast door studenten was al eerder besproken in het overleg met de Plaatselijke Kamer van Verenigingen en politie, waar ook onze wijkvereniging bij aanwezig was. De besturen van de studentenverenigingen nemen de klachten ernstig en met hen zijn goede afspraken gemaakt. Met Augustinus is een convenant gesloten dat bij ons is op te vragen. Afspraken zijn er ook gemaakt met Minerva. Met Quintus zullen we in januari afspreken om dat te doen. Van de andere studentenverenigingen hebben we in onze wijk geen last.

Dat studenten voor leven in de brouwerij zorgen en over het algemeen goed gezelschap zijn, uitzonderingen daargelaten, mag overigens ook wel eens worden gezegd. Lees ook het gesprek met Bert van Kordelaar elders in dit blad.

Rapenburg (studenten en vuilniszakken)

De dames van het studentenhuis op het Rapenburg, vlak bij de Nieuwsteeg, door bewoners het Kippenhok genoemd, zetten alle dagen hun vuilnis buiten. Klagen helpt niet. Het Servicepunt Woonomgeving is te lief, de Milieupolitie heeft nauwelijks bevoegdheden en een bekeuring uitdelen aan een collectief is lastig. Zou voor studenten huizen de (betaalde) regeling ophalen bedrijfsafval kunnen gaan gelden, te verrekenen in de huurprijs? We zullen het met SLS-wonen bespreken.

SLS-wonen

We hebben de overlast van sommige studentenhuizen voorts met SLS-wonen besproken. Ook daar heeft men aandacht voor de problemen. Er zijn huurcontracten, met bepalingen die voor bewoners van de door SLS - wonen beheerde huizen gelden. Elke bewoner sluit een dergelijk contract. Houdt men er zich niet aan dan wordt dat aangepakt. Met klachten kunnen de buurtbewoners bij de stichting terecht (SLS-wonen, Annemarie Vink, woonconsulent).

Buurtkaderoverleg

Buurtkaderoverleg is het overleg dat de politie 2 maal per jaar met de wijkverenigingen van de binnenstad voert over veiligheid en handhaving van de regels. In het Buurtkaderoverleg van oktober hebben we gesproken over de overlast bij evenementen en hoe die is in te dammen. Hans Hoppener van de Milieudienst West Holland heeft uitgelegd hoe metingen van geluidsoverlast bij evenementen gebeuren, en welke regels er voor geluid

gelden. We hebben afgesproken dat we op basis van een (korte) analyse van onze bevindingen met de gemeente om de tafel gaan en onze wensen bespreken. (Zie verder onder Evenementen.)
De Plaatselijke Kamer van Verenigingen (het gezelschap dat de Leidse studentenverenigingen overkoepelt) heeft de afspraken die de verschillende verenigingsbesturen met hun leden maakten om de overlast in te dammen toegelicht. De afspraken zijn helder gesteld en op schrift gezet.
Verder is de overlast die enkele cafés in de binnenstad geven besproken. Melden van de klachten bij de horeca klachtenlijn helpt. De klachten worden daar geregistreerd. De politie bekijkt de meldingen en kan op basis van de aard en de hoeveelheid besluiten om in te grijpen.
Bewoners hebben bij ons geklaagd over de alcoholverslaafden op de Garenmarkt. Die hebben de bushokjes als hun huiskamer gekozen en maken nogal veel lawaai, wat reizigers afschrikt. Er lopen op de Garenmarkt en bij Hoogvliet ook verslaafde bedelaars rond die niet altijd even voorkomend om een aalmoes vragen. De groep alcoholverslaafden wordt in de stad van hot naar haar gedreven. Het van der Werfpark moesten ze uit, het Plantsoen, het parkje aan de Zoeterwoudse Singel en andere parkjes in de binnenstad. Nu hebben ze zich op de Garenmarkt genesteld, dichtbij hun hofleveranciers.
De politie kent het probleem en grijpt zo nodig in. De gemeente zou de groep beter op moeten vangen, maar zoiets is niet eenvoudig. Je kunt mensen niet dwingen van de mogelijkheden gebruik te maken, tenzij je daar een grond voor hebt. Het probleem is opnieuw op het bord van de verslaafdenzorg gelegd. Daar hoort het thuis. Hopelijk komt er voor het nieuwe zomerseizoen een oplossing.

Districtsraad

De Districtsraad is ingesteld om de kwaliteit van het wonen in de stad te vergroten. Afgevaardigden van (erkende) buurt- of wijkverenigingen kunnen in de Districtsraad verbetering voorstellen van bijvoorbeeld straatmeubilair, groen, bloembakken of andere (materiële) zaken. Mits die niet indruisen tegen het beleid kan de wijkmanager op voorstellen ingaan.

Op 4 november presenteerden verschillende Districtsraden gedurende de jaarlijkse gezamenlijke bijeenkomst enige activiteiten. Er valt met subsidie een hoop te doen. *Jeu de boule* banen, groene straatjes en stegen, opgeknapte boomspiegels, straten met bloembakken en zeehelden. Van alles was er te zien. Wie vrolijke gedachten heeft en straat of buurt wil opvrolijken kan zich bij ons melden (info@pieterswijk.nl). In de Hoefstraat wil men naar verluidt meer bloembakken. Maar een buurtfeest kan ook.
In de vergadering van 24 november hebben we gesproken over onder meer de vervanging van de kastanjes op de Jan van Houtkade; de herinrichting van het terrein van de Oude Brandweerkazerne aan de Langebrug; de (verkeers)chaos op de Breestraat, de gladde stoepranden en de zwerffietsen; de verplaatsing van de glas- en papierbakken hoek Breestraat – Papengracht, gele meeuwafschrikkende vuilniszakken, hondenpoep in het Van der Werfpark, de overdaad van vuilniszakken op het Rapenburg, de Aalmarkt, schoonmaak na evenementen, het speeltuintje aan de Pieterskerkgracht, andere wijsjes voor het Stadhuiscarillon, gevelkastjes met kunst, knikkerputjes en nog zo wat.
De afspraken over een aantal van deze zaken zijn elders in de berichten terug te vinden (Jan van Houtkade, Garenmarkt, Langebrug (terrein Oude Brandweer-kazerne), Aalmarkt. Wat er is afgesproken omtrent overige zaken vindt u hieronder.
De verplaatsing van glas- en papierbakken hoek Breestraat - Papengracht wordt nog bekeken; er zijn knikkerputjes op de Jan van Houtkade geplaatst; de kapotte zwerfkar op de Zonneveldstraat is weggehaald (nou de fietsen op de Breestraat nog); er komt een nieuw repertoire voor het Stadhuiscarillon; de schoonmaak na evenementen van stegen en smallere straten wordt opgenomen in de contracten met de organisatoren van evenementen; de gele vuilniszakken tegen de meeuwen bleken slechts korte tijd te werken.

Evemenenten

Evenementen zijn welkom, de *Leidse Jazz Award, Stadszomernachtdroom, 3 oktober, Koninginnedag.* Ze verlevendigen de stad en we willen ze graag, maar niet als het om de categorie 2 of 3 evenementen gaat die commerciële bedrijven steeds vaker in de binnenstad organiseren, vaak op meer plaatsen tegelijk, om in korte tijd zoveel mogelijk geld binnen te halen tegen zo weinig mogelijke kosten.
Onze eigen horeca zegt er weinig aan te hebben--hun gasten worden met 85 tot 100 decibel de terrassen af en de restaurants uitgeblazen--de slijterijen in de buurt al evenmin. Die worden soms letterlijk drooggelegd.

Winkeliers zijn er ook niet altijd blij mee. Het kost veel en het levert ze behalve troep op straat en vernielingen niks op. Evenementen duren steeds langer (van een naar twee dagen en van twee naar vijf), de kringen waarin ze zich afspelen overlappen elkaar, zodat bewoners weken achter elkaar muzikale basbombardementen over zich heen krijgen, en dan zijn er ook nog de evenementen waarvoor geen vergunning is gevraagd of die anders uitgevoerd worden dan is vergund, zoals examenfeesten, huisfeesten enzovoort.
Wij hebben met een aantal bewoners bezwaar gemaakt en zijn door de Commissie voor Beroep- en Bezwaarschriften van de gemeente welwillend aangehoord. Een uitspraak is niet gedaan, of is ons niet gezegd. In het *Buurtkaderoverleg* van 16 april was afgesproken dat wij het initiatief zouden nemen om in overleg met de 3 oktobervereniging een brief met voorstellen te maken aan de gemeente, om de overlast bij dit evenement in te dammen.
Intussen is de overlast bij evenementen in het algemeen in de stad zo groot aan het worden dat we de zaak breder wilden trekken. We hebben een notitie geschreven waarin we de bezwaren tegen het beleid ook juridisch onderbouwen. De wijk- en buurtverenigingen van de binnenstad hebben de punten uit de notitie intussen met wethouder De Haan (evenementen) besproken. De afspraak is gemaakt om op basis van de (bijgewerkte) notitie met de burgemeester (openbare orde en veiligheid) en de politie nogmaals onder de loep te nemen.
Met de gemeente is afgesproken dat ook smallere straten en stegen na evenementen worden opgeruimd en schoongespoten, en vernielingen (sneller) worden hersteld.

Verkeer en Vervoersontwikkelingen
RGL en RijnlandRoute

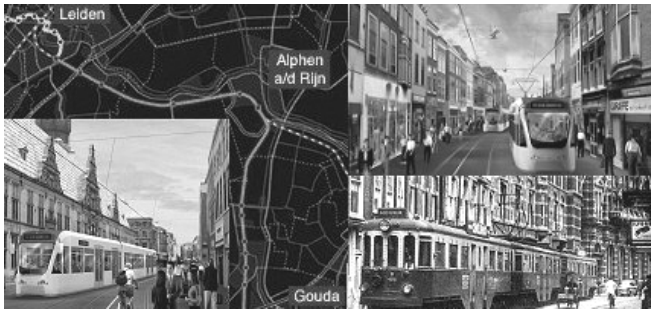

De RGL-tram dendert onverminderd door. In de vorige krant konden we nog bevestigen dat de lightrailverbinding er hoe dan ook zou gaan komen. In de laatste ontwikkelingen is daar geen verandering in gekomen, integendeel. De voorbereidingen voor de bouw van de RGL-Oost gaat onverminderd door, en de planning is dat er in mei of juni 2010 een start kan worden gemaakt met het eerste deel van het vermaledijde project. Dit volgt uit een inmiddels getekend contract getekend door de gedeputeerde Verkeer en Vervoer van de Provincie Zuid-Holland, Asje van Dijk, en een representant van ProRail. De bemoeienis van ProRail spitst zich o.a. toe op de infrastructurele inbedding van de lightrail op het bestaande spoor tussen Gouda en Leiden. De komende jaren zal intensief samengewerkt dienen te worden tussen de betrokken gemeenten, de projectorganisatie RGL en Pro Rail.

Tijdens voormelde ondertekening werd door de voorstanders benadrukt dat de komst van de RGL economische voordelen kent voor iedere betrokken gemeente. Voor Leiden wordt de 'ruimtelijke en economische ontwikkeling' als drijfveren genoemd. Als exponenten daarvan worden vervolgens steevast het ROC Lammenschans, het BioScience park en de woonlocatie Valkenburg als profiteurs genoemd. De motivering voor de (komst van de) RGL is dus onveranderd gebleven.
Inmiddels heeft ook het Rijk (lees: het ministerie van Verkeer en Waterstaat) zich positief uitgelaten over de plannen rond de RGL en de RijnlandRoute en een financiële bijdrage toegezegd van 45 miljoen euro. De voorkeur van het Rijk gaat uit naar het zgn. oplossingscluster Zoeken naar Balans, dat volgt uit het rapport van de Integrale Benadering Holland Rijnland, één van de vele projecten van het programma Randstad Urgent (zie voor meer info http://www.zuid-holland.nl/contentpagina.htm?id=58780).

Volgens het Rijk leveren zowel de RGL (zowel Oost als West) als de RijnlandRoute een belangrijke bijdrage aan het structureel verbeteren van de bereikbaarheid van Holland Rijnland, hetgeen volledig past in de visie van het huidige kabinet om voor het regionale openbaar vervoer een kwaliteitssprong te realiseren. De provincie denkt met de toegezegde financiële bijdrage een kwaliteitsverbetering te kunnen doorvoeren doordat de RijnGouwelijn-West vanaf de A44 aan zal sluiten op de RijnGouwelijn-Oost (Gouda-Alphen aan den Rijn-Leiden) en daardoor een directe verbinding met het station en centrum van Leiden zal gaan bieden. Ook zouden de bewoners van de nieuwbouwlocaties

Valkenburg en Katwijk vanaf de eerste dag verzekerd zijn van een hoogwaardige openbaar vervoer-verbinding. Door realisatie van beide projecten wordt in de ogen van het Rijk voorzien in de geplande woningbouw en economische ontwikkelingen in de regio Holland Rijnland. Voor zover het de RijnlandRoute betreft, is er een voorkeur uitgesproken voor het N11-Westtracé (door Voorschoten; zie voor meer info ook de site de samenwerkende gemeenten op www.hollandrijnland.net).
Saillant detail: Op basis van de huidige inzichten in de reizigersaantallen gaat het Rijk er in haar bijdrage van uit dat volledige vertramming van het traject nog niet nodig is! Wat dit betekent voor de uiteindelijke uitvoering is echter niet duidelijk. De verantwoordelijkheid voor zowel de keuze van de uitvoering als voor de aanleg en de exploitatie van de hele RijnGouwelijn ligt nl. onverminderd bij de provincie Zuid-Holland, en die zal - gelet op haar eerdere stellingnames - hoogstwaarschijnlijk een andere mening zijn toegedaan.

Uiteraard is de toegezegde bijdrage door het Rijk, geprojecteerd op de totaal geraamde kosten ad 180 miljoen euro, slechts een druppel op een gloeiende plaat. Zo wordt er van de gemeente onverminderd een (aanmerkelijke) bijdrage verwacht. Voor het ontbrekende restant wordt er door de regio de komende maanden met het Rijk overlegd om de mogelijkheden voor een gefaseerde uitvoering voor zowel de RGL als de RijnlandRoute te onderzoeken, en tegelijkertijd aanvullende financiering te vinden. De uitkomsten daarvan worden naar verwachting in het voorjaar van 2010 verwacht.
De gevolgen voor de door ons gevreesde jarenlange bouwput en daarmee samenhangende problematiek in de Leidse binnenstand lijken –de periode van het jaar indachtig- tijdelijk te zijn ondergesneeuwd. Onze vrees is echter dat de binnenstadbewoners deze weinig belichte exponenten van de RGL wellicht sneller dan hun lief is in volle omvang gaan ondervinden.

Ledenvergadering
In het verslag van de ledenvergadering (zowel op de site als in de laatste *Hart van de Stad krant*) miste een bewoner zijn opmerkingen over de onhoudbare verkeerssituatie op de Langebrug. Deze zullen alsnog in het verslag en op de website worden opgenomen.

In Memoriam

Lezers van onze *Hart van de Stadkrant* zijn in verband met het herdenkingsmonument voor joodse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog herhaaldelijk warme pleidooien voor zo'n monument tegengekomen van mevrouw Rie Schoonheim-Waterland uit Gulpen (L.)

Mevrouw Schoonheim is helaas op 3 augustus van dit jaar op 87-jarige leeftijd overleden. De heer Jaap Streefkerk, bewoner van onze wijk, stuurde ons dat bericht, dat hij in augustus in het dagblad *Trouw* had gezien.

Mevrouw Schoonheim was de weduwe van dominee Pieter Leendert Schoonheim, in vroeger jaren bevlogen voorganger, actievoerder en redenaar in Leiden. Ze had zo graag het monument willen zien.

"Naar aanleiding van haar laatste bijdrage (in nr. 126, op blz.15 van Uw krant), kan men gerust stellen dat de stad, de wijk, de krant en, niet in de laatste plaats, de initiatiefnemers tot het monument voor omgekomen Joodse Leidenaars haar zullen missen. Ze heeft haar steentje inmiddels vast al bijgedragen!", schrijft de heer Streefkerk. Wij kunnen het niet beter zeggen.

Ingezonden

Regionaal Archief Leiden
Mini-expositie Jan van Hout

Van 11 december tot 15 februari is in de vitrine bij de entree van het Regionaal Archief Leiden een mini-expositie te zien over stadssecretaris, archivaris en notaris Jan van Hout, die in december precies 400 jaar geleden is overleden.
De expositie is ingericht aan de hand van een in opdracht van de vereniging van vrienden van het Leids Archief 'Jan van Hout' geschreven boek door dr. K.J. S. Bostoen: *Hart voor Leiden,* Jan van Hout (1542-1609). Openingstijden: maandag: 13.00-17.00 uur; dinsdag en vrijdag: 09.30-17.00; zaterdag 09.00-13.00. Feestdagen en 2 januari gesloten (www.leidenarchief.nl; boek: Vereniging Jan van Hout via sec5@janvanhout.nl of www.janvanhout.nl).

SCAL MDC
SCAL Medisch Diagnostisch Centrum is weg uit onze wijk. Het laboratorium verhuisde onlangs van de Doezastraat naar Rooseveltstraat 65. Het laboratorium is gemoderniseerd. Het is ruimer en functioneler ingericht. Bezoekers hebben meer parkeermogelijkheden. Er is een rolstoelopgang voor de deur, bushaltes zijn er aan de overkant.

HONDENPOEP
Een lezeres schrijft ons op 2 november (naam en adres zijn bekend bij de redactie):

Hondenbezitters,
Om 07.30 uur laat ik mijn hond uit, rondje Papengracht, Pieterskerkgracht en Langebrug. Op de Langebrug een kleine jongen met zijn moeder, de jongen huilde. Hij was in de hondenpoep gestapt. Uitgegleden? Zijn moeder tilde hem op en de hondenpoep zat op haar trui.
Nu zie ik vaak grote hopen hondenpoep liggen, maar ook de kleine drollen zie ik, als ik met m'n oude hond langzaam door de buurt wandel.
De noodzaak om de uitwerpselen van je eigen hond op te ruimen is evident. Ook loslopende honden laten van alles achter, daar is door de eigenaar vaak geen zicht op. Althans het ligt er. Neem eigen verantwoording en ruim de troep op die je achterlaat.

Anne
P.S. Er staat een boete op het niet opruimen van poep. Ook op loslopende honden kan beboet worden.

Wie doet er mee met de Leidse sleutelkastjes?

In de Pieterswijk zou, als er voldoende belangstelling is en de Districtsraat het initiatief (financieel) wil steunen, een leuk nieuw initiatief kunnen starten: de Leidse sleutelkastjes.
Dit zijn kleine vitrinekastjes naast de voordeur. Je kunt er iets in tentoonstellen: foto's, gedichten, tekeningen, kleine voorwerpen, vakantiesouvenirs, iets over leuke gebeurtenissen (verjaardagen, geboortes), je hobby's, beroep, activiteiten enz. Iedereen kan zijn creativiteit hierin kwijt. De inhoud kan steeds veranderd worden. In Gouda en andere plaatsen worden ze al langer gebruikt onder de naam Goudkistje (zie ook www.goudkistje.nl voor informatie en voorbeelden).

Het zijn stevige houten kastjes en ze zijn verkrijgbaar in een goud- of zilverkleurige uitvoering. Als er voldoende mensen meedoen in de Pieterswijk ontstaat een bijzondere, steeds wisselende buurttentoonstelling. Je kunt je via onderstaande bon inschrijven om mee te doen.

Hoe werkt het precies?

Stap 1: Geef je voor 15 januari 2010 op via onderstaande bon.

Stap 2: Als de aanmeldingen binnen zijn vragen we via een buurtcheque subsidie aan voor de kastjes.

Stap 3: Zodra de subsidie is toegekend, krijg je bericht waar en wanneer je het sleutelkastje kan ophalen. Hiervoor wordt een startbijeenkomst georganiseerd (zie stap 4).

Stap 4: Op de startbijeenkomst kun je ideeën opdoen voor de inrichting van het sleutelkastje. Ook worden er afspraken gemaakt over het ophangen van de kastjes. Na afloop neem je het kastje mee naar huis, na betaling van een eigen bijdrage van € 5-,.

Stap 5: Nadat alle kastjes opgehangen zijn in de buurt, komt er nog een feestelijke opening van de sleutelkastjes-buurttentoonstelling.

Heb je nog vragen? Neem dan contact op met Lilian de Rek, 06 13535073.

Dit formulier voor 15 januari 2010 opsturen naar:
Lilian de Rek, 4e Binnenvestgracht 14 (hier hangt ook een voorbeeld kistje) 2311 NT Leiden
of mail je gegevens naar: Lilian_de_Rek@hotmail.com

Inschrijving Leidse Sleutelkastje	
Naam	M / V
Straat en nr.	Postcode
Tel	
e-mail	
Ja, ik wil graag een sleutelkastje ophangen naast de voordeur en betaal een eigen bijdrage van €5,-. • Ik kies voor: goud/ zilver * • Ik kies voor: groot formaat (40 x 32 x 14 cm) / klein formaat (27 x 21 x 12 cm)* **doorhalen wat niet van toepassing is*	

Lid A.N.V.O.

Hans van Schie Breestraat 140 2311 CX Leiden Tel. 071-512 22 13

BRAND WIJNIMPORT

Huib Brand

Haagweg 77 • 2321 AA Leiden • Holland
Tel. +31 (0)71 579 09 02 • Fax +31 (0)71 576 80 64

GROENEVELD SERVICES

schilderwerken

diefsteeg 17 2311 ts leiden
m: 0621 515 768 e: groe1617@planet.nl

de koning
UITZENDBUREAU

Dé specialist in kantoorfuncties

Kort Rapenburg 20, 2311 GC Leiden. Tel. 071 5144143.
Fax 071 5127513. E-mail: info@dekoninguitzendbureau.nl
www.dekoninguitzendbureau.nl

INSTALLATIE & ADVIESBUREAU
VAN DER LINDEN INSTALLATEURS
071 - 512 53 55
Lid VNI • erkend leerbedrijf

Van der Linden Installateurs is een professioneel installatiebedrijf dat onderhoudswerkzaamheden in de utiliteits,- en partikuliere sector verricht. Hierbij moet u denken aan o.a. gas,- water,- sanitair,- en CV-installaties. Tevens verrichten wij ook alle voorkomende dakwerkzaamheden.

Complete dakrenovatie
ook voor het monteren van
Veiligheids- en ladderhaken
volgens eisen van monumentenzorg
Morsweg 55 b2 2311 AB Leiden 071 - 512 53 55

STADSLOKAAL

BURGERZAKEN

Lunch Diner Borrel

Stadslokaal Burgerzaken
Breestraat 123 Leiden *tel* 071 5661122 *fax* 071 5125771
www.stadslokaalburgerzaken.nl

Voortaan komt u naar
Lange Mare 106
voor uw beeld, geluid en witgoedapparatuur

van Berge Henegouwen
alleen al om de service
Speciaalzaak in beeld, geluid en witgoed

Lange Mare 106, 2312 GV Leiden, 071 512 17 82, www.bergehenegouwen.nl

Leids schilder- en tekengenootschap
"ARS AEMULA NATURAE"
Dag- en avondkursussen
- *akwarelleren* - *tekenen*
- *modeltekenen* - *etsen*
- *boetseren* - *schilderen*
Pieterskerkgracht 9, Leiden
Inlichtingen, tel.: 071-514 07 84

RE/MAX Makelaarscentrum

Chris Turk
Broker/ Owner
Verhuurmakelaar

E-mail: christurk@remax.nl
Internet: www.remax.nl/leiden
www.remax.nl/christurk
www.makelaarscentrum.nl
Ieder RE/MAX kantoor wordt onafhankelijk beheerd en geleid

Levendaal 75
2311 JE Leiden
Telefoon: +31(0) 71-516 23 76
Telefax: +31(0) 71-516 23 89
Mobiel: +31(0) 6 22 54 7134

Achtergrond

Aan dit nummer werkten mee:

Vincent van Amerongen - Hadi Abdi - Lorents Blankenberg - Rita Blankenberg-Houben - Clariet Boeye - Sanne Dresmé - Joep Creyghton - Corine Hendriks - Franceline Hendrikse-Pompe - Bert van Kordelaar - Ton van Noort - Marjolijn Pouw - Jaap Streefkerk - Ard van der Steur - Claudine Wenneker

De foto's zijn van Bert van Kordelaar, Van Kralingen, Universiteit Leiden

Inlevering van de stukken voor de volgende krant: half Maart bij info@pieterswijk.nl of redactie Hart van de Stadkrant, Postbus 11016, 2301 EA Leiden.

Belangrijke telefoonnummers

- Evenementenklachtenlijn 071 5661600
- Graffitimeldlijn 071 5322878
- Horeca klachtenlijn 071 5167015
- Politie 0900 8844
- Servicepunt Burgerzaken en Belastingen 071 5165500
- Servicepunt woonomgeving (afval, kapotte straatverlichting e.d.) 071 5165501
- Servicepunt bouwen en wonen 071 5165502
- Servicepunt parkeren 071 5165503
- Servicepunt Zorg 071 5165506
- Servicepunt Bedrijven 071-5165509
- Servicepunt Inburgering 071 5167317
- Milieuklachtenlijn (kantooruren) 071 4083666
- Milieuklachtenlijn 0900 8844

Vereniging voor Pieters- & Academiewijk en Levendaal West, Postbus 11016, 2301 EA Leiden
Kamer van Koophandel Rijnland: 40 44 51 79 (Rijnland)
Website: www.pieterswijk.nl
@-mail: info@pieterswijk,nl

De wijk
De Pieters- & Academiewijk en Levendaal West vormen het zuidwestelijke deel van de Leidse binnenstad. De Botermarkt, Vismarkt, Aalmarkt, Boommarkt, Galgewater, Witte Singel, Korevaarstraat en het Gangetje vormen de grenzen met de andere wijken.

De Vereniging
De Vereniging Pieters- & Academiewijk en Levendaal-west tracht de leefbaarheid en het welzijn van de wijk en haar bewoners te bevorderen. Bewoners kunnen lid worden van de vereniging, anderen donateur. De kosten van het lidmaatschap bedragen € 4,- voor eenpersoonshuishoudens en € 5,50 voor meerpersoonshuishoudens. Meer mag ook. Op de jaarlijkse ledenvergadering in het voorjaar legt het bestuur verantwoording af aan de leden, komen knelpunten in de wijk aan de orde en wordt het beleid van de vereniging bepaald.

Erelid: J.J.M. Gerritsen

Bestuur
* Lorents Blankenberg, Voorzitter a.i. - Nieuwsteeg 13 2311 RW, verkeer en vervoer, parkeren
* Marjolijn Pouw, secretaris/penningmeester - Jan van Houtkade 36, 2311 PE, veiligheid, buurtkaderoverleg, districtsraad, redactie HvdS-krant
* Anton de Gruyl, lid - Nieuwsteeg 29 2311 RX bouwen en wonen, verkeer en vervoer, parkeren
* * Marcel Schikhof, lid - Rapenburg 20 2311 EW horeca en evenementen, veiligheid
* Clariet Boeye, lid - Rapenburg 34 2311 EX bouwen en wonen, districtsraad, redactie HvdS-krant
* Koert van der Velde, lid Plaatsteeg 6, 2311 DB Leiden Bouwen en wonen
* Lodewijk van Paddenburgh, (aan het bestuur toegevoegd) administratie en archief, Diefsteeg 18, 2311 TS

Hart van de Stadkrant
De Hart van de Stad krant is een uitgave van de wijkvereniging. De krant verschijnt vier maal per jaar in een oplage van 3000 en wordt in de wijk huis aan huis bezorgd. Daarnaast wordt een groot aantal exemplaren verspreid onder bestuur en ambtenaren van de gemeente Leiden en donateurs. Kopij voor de krant per @-mail of post sturen naar de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor stukken in te korten.

Website
Lokaal 7a | Bytesize Webconsultants

Advertenties
Voor het adverteren in de wijkkrant kunt u contact opnemen met de penningmeester. De krant wordt gedrukt door drukkerij Van der Linden.

Lid worden
U kunt lid worden door het overmaken van € 4,-- per eenpersoonshuishouden of € 5,50 Euro voor een huishouden van meer personen, op giro 3664416 van de vereniging, onder vermelding van VVP&A, lidmaatschap of donateur.